



מרכז אריאל למחקרי מדיניות  
נייר עמדה מס' 150

## אמריקה מונעת ניצחון מישראל

עזרה זהר<sup>1</sup>

### תוכן העניינים:

#### חלק ראשון

#### היסטוריה של יחסי ארה"ב-ישראל: גימוד ישראל כקו מנחה

- |  |   |
|--|---|
| 1945-1967: ישראל כ"אבן רחיים" על צוואר ארה"ב | 1 |
| מלחמת ששת הימים: נכונות לנסיגה תמורת "שלום"  | 2 |
| מלחמת 1973: גזלת פירות הניצחון               | 3 |
| המלחמה הקרה – עד התמוטטות בריה"מ             | 4 |
| "סופה במדבר" וסיומה במדריד                   | 5 |
| תמיכת ארה"ב במדינה פלשתינית                  | 6 |
| ה-11 בספטמבר 2001                            | 7 |

#### חלק שני

#### דיניות ארה"ב במזרח התיכון: חיזור אחר מדינות ערב על חשבון ישראל

- |  |   |
|--|---|
| כישלונות המדיניות האמריקנית במזרח התיכון       | 1 |
| ארה"ב וישראל: סיוע הדדי                        | 2 |
| ישראל מנוצלת ומרומה                            | 3 |
| מנהיגי ישראל משתפים פעולה בניגוד לאינטרס העצמי | 4 |

\* בפרסום זה כלולים קטעים מתוך ספרו של ע. זהר *פילגש במזרח התיכון*, הוצאת דביר ת"א, 1994.

<sup>1</sup> פרופ' עזרה זהר הוא מבקר חריף של סדרי השלטון במקומותינו ומומחה ליחסי ארה"ב-ישראל. את השקפותיו פרסם בשלושה ספרים: *סדום או חלם, בצבת המשטר, פילגש במזרח התיכון*. חבר מועצת מערכת *נתיב*.

**עזרה זהר** התחנך במשמר העמק ושירת בפלמ"ח. למד רפואה והיה סא"ל בחיל רפואה, מנהל מחלקה פנימית בב"ח תל-השומר ופרופסור לרפואה באוניברסיטת תל-אביב.

## חלק ראשון

### ההיסטוריה של יחסי ישראל-ארה"ב:

#### גימוד ישראל כקו מנחה

#### אמריקה מונעת ניצחון מישראל

#### 1. 1945-1967: ישראל כ"אבן רחיים" על צוואר ארה"ב

את התשתית ליחסי ישראל-ארה"ב הניחו הנשיאים פרנקלין רוזוולט, שנפטר שלוש שנים טרם הקמת המדינה, בתחילת הקדנציה הרביעית לכהונתו, וסגנו הארי טרומן, שהושבע כנשיא עם מותו.

#### פרנקלין רוזוולט

פרנקלין דלאנו רוזוולט נבחר לנשיא ב-1932 ושימש בתפקידו עד מותו בתחילת 1945. אי לכך כיהן כנשיא ארה"ב לאורך כל תקופת שלטון הנאציזם בגרמניה, החל מימיו הראשונים ועד כחודש לפני מיגורו. בתוקף תפקידו היה מעורה היטב בכל המתרחש בגרמניה, ובגורלם של יהודי אירופה בכלל זה. גורמים שונים טענו לזכותו כי לא ידע על השואה עד שהיה מאוחר מדי לעשות להפסקת רצח היהודים, או כי בטכנולוגיה של הימים ההם לא ניתן היה להפציץ את אושוויץ משום ריחוקה מבסיסי בעלות-הברית. סיפור-כיסוי זה הופרך כאשר העניק הנשיא גימי קארטר למנחם בגין תצלומי אוויר של מחנה אושוויץ בהם נראים הפרטים כולם, כולל התנורים ושאר זוועות. מאחר שהתמונות היו בידי הבית הלבן – אין ספק שרוזוולט ראה אותן, ואם לא הוציא פקודה להפצצת המחנה מן האוויר, הרי שהמשיך בכך את הקו בו החל כאשר אסר על אוניית הפליטים סנט לואיס, ערב מלחמת העולם השנייה, לעגון בנמל אמריקני – ובכך חרץ את גורל נוסעיה היהודים למוות בתופת הנאצית.

גורל יהודי אירופה לא עניין את רוזוולט האריסטוקרט, והידיעה שעורכים בהם רצח-עם לא זעזעה אותו ולא המריצה אותו לפעולה. למען האמת, גם יהודי ארה"ב לא התעניינו במה שקורה לאחיהם. מאפיינת את גישתם בימים ההם הוראת הבעלים של *ניו-יורק טיימס*, צאצא למשפחה יהודית-גרמנית מתבוללת, שאסר מתחילת שנות ה-30 איסור מוחלט על פרסום תמונות של יהודים עם זקן – כדי שחס וחלילה לא יעלה על דעתו של אמריקני כלשהו שקיימים זהות, דמיון או קשר בין יהודי אמריקה והיהודים המזוקנים של עיירות מזרח-אירופה.

לקראת סוף המלחמה נודעה האמת המרה, ומחוגים שונים הופעלו על רוזוולט לחצים לעשות למען מדינה יהודית. ב-12 בפברואר 1945, בשובו מפגישת הפסגה ביאלטה, נפגש רוזוולט עם עבד אל-עזיז אבן-סעוד, מלך סעודיה, על סיפון אונייה שעגנה באגם המר בתעלת סואץ. הפגישה נמשכה זמן רב, והותירה ברוזוולט רושם עז, עד כי נודעה לה השפעה מתמשכת על יחסי ארה"ב עם ישראל (שטרם קמה בימים ההם), לאורך שנים רבות, ואולי עד עצם היום הזה. קיימות מספר גרסאות לגבי הדברים שאמר רוזוולט על אודות שיחה זו, ולא מן הנמנע שכולן נכונות ומשקפות דברים שאמר לאנשים שונים ובהזדמנויות שונות: יש הטוענים ששמעו מפיו כי "במהלך שעה אחת למדתי מאבן-סעוד יותר מאשר לימדוני מכרי הציונים במשך כל ימי חיי". בדברי הקונגרס האמריקני נרשם שרוזוולט דיווח כי "היתה זו שיחה חשובה ומעניינת, והוא למד בה יותר על המוסלמים ועל הבעיה היהודית מכפי שאפשר היה ללמוד מתריסר מכתבים"<sup>1</sup>. מכל מקום, מקובל על הכל שרוזוולט הבטיח לאבן-סעוד לא לעשות דבר בעניין ארץ-ישראל מבלי להיוועץ בערבים תחילה.

עמדתו של רוזוולט כלפי הציונות היתה בלתי-עקבית בעליל, ואופיינית לאיש שאהב לעסוק בתככים, אף מאחורי גבם של שרי ממשלתו.<sup>2</sup> ב-1944 שכנע את הקונגרס שלא להעביר החלטה פרו-ציונית, וימים ספורים לאחר מכן אמר למשלחת רבנים כי ארה"ב מעולם לא תמכה בהגבלת העלייה לארץ-ישראל, וכי ממשלתו תדאג לכך שיעשה צדק מלא לאלה המבקשים להקים בית לאומי יהודי בארץ-ישראל; לאחר מכן הורה לשגריריו בארצות הערביות להכחיש כי הבטיח לתמוך בהקמת בית לאומי. מסתבר שהיתה זו מדיניות מכוונת מצד הנשיא: להבטיח ליהודים ולערבים דבר והיפוכו בפגישות פרטיות, להכחיש לאחר מכן בפומבי בהתאם לצורך, ולא לנקוט שום פעולה ממשית בעניין הפליטים היהודים באירופה ובעניין פתיחת שערי הארץ, שהיו חסומים בידי הבריטים.

#### הארי טרומן

רוזוולט היה נשיא נערץ, ששלט זמן רב יותר מכל נשיא אחר והנהיג את העם האמריקני באחת משעותיו הקשות והיפות ביותר, כאשר קם במאוחד ונרתם במאמץ אדיר להכות באיום הגרמני והיפני. משום כך

היתה לגישתו הצינית, העויינת והמתחמקת של רוזוולט כלפי הציונות, השפעה רבת-שנים על הלכי הרוח בשלטון האמריקני. עם מותו ב-12 באפריל 1945, הושבע בחטף הארי טרומן, סגנו הכמעט-אנונימי, והכל שאלו כיצד ישרוד בנעליו הגדולות של קודמו. ואולם המציאות הטילה על טרומן אחריות כבדה, בה עמד תוך קבלת החלטות נועזות – הטלת פצצות האטום על הירושימה ונגסקי ביפו, פתיחת המלחמה הקרה, עצירת התוקפנות הקומוניסטית בקוריאה ועוד.

בפולקלור הישראלי מקובל לציין את שותפו היהודי של הנשיא טרומן לחנות הבגדים שהם ניהלו שנים קודם לכן, כמי שהפכו ל"ציוני חס". ואולם בחינת האירועים בתקופת כהונתו, 1945-1952, מגלה תמונה שונה. מתברר כי עוד בימים שקדמו להקמת המדינה היתה מחלקת המדינה, ה-State Department, אויב נחרץ ובלתי-מתפשר של מדינת ישראל, אשר ניסתה למנוע את הקמתה, ומשעה שקמה – להקטין את שטחה ולגמדה. לאורך כל השנים נקטה מחלקת המדינה האמריקנית בכל צעד אפשרי על מנת לפגוע בישראל ולהצר את צעדיה. נראה שהנשיא טרומן, שעמד בלחצים כבדים ומנוגדים, נקט מדיניות פתלתולה, שנהגה בין תמיכה בהקמת המדינה לבין הפקרתה המוחלטת לפולשים הערבים.

עמדתו הבסיסית של הנשיא טרומן גרסה כי יש להבטיח לפליטים היהודים ממחנות ההשמדה באירופה את האפשרות לעלות לארץ-ישראל.<sup>3</sup> עניין זה, ועניין זה בלבד, דיבר אל חוש הצדק שלו. עם זאת, במאי 1946, הורה למפקד אזור הכיבוש האמריקני בגרמניה, לא לאפשר ליהודים נוספים להיכנס לאזור האמריקני בגרמניה.<sup>4</sup> עניינו של טרומן בפליטים היהודים הותנה בכך שלא ייפגעו האינטרסים האמריקניים במזרח התיכון, ושהדבר לא יסבך את ארה"ב במלחמה. מזכיר המדינה ג'ורג' מרשל, שהיה רמטכ"ל צבא ארה"ב במלחמת העולם השנייה, שר ההגנה ג'יימס פורסטל, פקידים בכירים במחלקת המדינה ומי שהיו אחר כך מזכיר המדינה וסגנו ג'יימס בירנס ודין אצ'יסון – כולם אמרו לטרומן כי ליישוב היהודי בארץ-ישראל אין כל סיכוי להגן על עצמו בפני התקפה של המדינות הערביות. מכאן שתמיכת ארה"ב בהקמת מדינה יהודית עלולה לגרום להסתבכות צבאית.<sup>5</sup>

ארל ג' הריסון, שליחו של טרומן לאירופה לבדיקת מצב הפליטים, המליץ כבר באוגוסט 1945 להעלות 100,000 פליטים לארץ-ישראל. מזכיר המדינה חזר על הבטחתו של רוזוולט לערבים, והודיע להם שלא תתקבל החלטה סופית ללא התייעצות עמם.<sup>6</sup> טרומן פנה לבריטים בבקשה לפעול בכיוון זה, אך התוצאה היחידה היתה הקמת ועדה אנגלו-אמריקנית שהמליצה, באפריל 1946, על משטר נאמנות של האו"ם שיוביל להקמת מדינה דו-לאומית.

סקרי דעת-הקהל בארה"ב הצביעו על תמיכה ציבורית רחבה ביותר בהקמת מדינה יהודית – והשנה היתה שנת בחירות. במכתב לרבנים ששלח ביום הכיפורים, 6 באוקטובר 1946, הודיע טרומן על תמיכתו בחלוקת ארץ-ישראל ובעליית 100,000 פליטים – ובד בבד הודיע לבריטים כי לא יהיה מוכן לערוב לחלוקה על-ידי הפעלת כוחות אמריקניים מזוינים.<sup>7</sup>

באוגוסט 1947, המליצה ועדה של האו"ם על חלוקת ארץ-ישראל למדינה יהודית ומדינה ערבית, ארה"ב היתה בין המדינות שהצביעו באו"ם ב-29 בנובמבר 1947 בעד ההצעה (ההצבעה הוכרעה ברוב של יותר משני שלישים של חברות האו"ם – בתוכן גם בריה"מ – בעד החלוקה).

דו-הפרצופיות של הממשל האמריקני התבררה כבר בדצמבר 1947, זמן קצר לאחר ההצבעה, כאשר הטילה ארה"ב אמברגו על משלוחי נשק למזרח התיכון. צעד זה הוא אולי החמור ביותר בו נקטה ארה"ב אי פעם כלפי מדינת ישראל; הוא גרם לישראל טראומה קשה, ממנה לא החלימה עד היום. וכי מה היתה משמעותו של הצעד? למדינות ערב שסבבו את ישראל מכל רוחותיה היו צבאות סדירים, מצוידים בטנקים ובמטוסים, וספק הנשק המסורתי שלהם היתה בריטניה – שכמובן לא הטילה אז וטו מקביל על משלוחי נשק למזרח התיכון. לישראל היה ארגון *ההגנה*, שאמצעי הלחימה המתקדמים שלו היו רובים, מיושנים בחלקם, וכמה מרגמות תוצרת-בית. במחלקת המדינה צפו שהיישוב היהודי לא יהיה מסוגל להגן על עצמו, ויושמד על-ידי תוקפיו. תחזית זו נמסרה, כמובן, גם לידיעת הנשיא. ואולם הדבר לא מנע מטרומן מלהפעיל את האמברגו, שתפקידו היה הבטחת מימוש התחזיות של מחלקת המדינה. ואכן, מיד אחרי ההצבעה באו"ם, נקטה ארה"ב צעד שהיה מכוון לגרום נזק כבד, ואולי בלתי-הפיך, למדינה שבהקמה.

מרדכי גזית, מי שהיה מנכ"ל משרד ראש הממשלה, כותב כי

במבט לאחור, אחרי שלושים שנה, נראה שההיבט החמור והבלתי-מובן ביותר בעניין זה היה האדישות האמריקנית לגורלה של הקהילה היהודית בארץ-ישראל, שמנתה אז 600,000 נפש. מה עוד שהפסיביות האמריקנית לא יכלה להתבסס על הערכות מודיעיניות, לפיהן המיליציות הישראליות המצוידות בעליבות, תוכלנה לעמוד נגד הצבאות הערביים. התחזיות האמריקניות לגבי הסיכויים של ישראל היו פסימיות.<sup>8</sup>

בתחילת 1948, בעיצומו של המאבק עם ערביי ארץ-ישראל, הציעה מחלקת המדינה שהקמת ישראל תוחלף במשטר נאמנות של האו"ם. תוך כדי כך סירב הנשיא טרומן להיפגש עם פרופ' חיים וייצמן, שהיה אז נשיא

ההסתדרות הציונית העולמית. כאן השתרבבה האפיזודה עם אדי יעקובסון, שותפו לפניו של טרומן בחנות למכירת חולצות במיזורי, ששיכנע אותו לקבל את פני וייצמן; ואכן, ב-18 במרס 1948 הוגנב וייצמן בחשאי, בדלת אחורית, לתוך הבית הלבן. למחרת היום, ובלי שגרמו על כך לוייצמן בפגישתם, הודיעה ארה"ב על תמיכתה בתוכנית משטר הנאמנות של האו"ם, וב-19 במרס 1948 הובאה ההצעה בפני מועצת הביטחון, על-ידי אוסטין וורן, נציג ארה"ב באו"ם. הוא אמר שארצו תקרא למושב מיוחד של עצרת האו"ם כדי לדון בהצעה זו ולאשרה.

ישנה גירסה האומרת שהנשיא טרומן לא ידע שתוכנית כזו תובא בפני מועצת הביטחון; אך גם על-פי גירסה זו, טרומן לא הסתייג ממנה ולא ביטלה כאשר הוצגה בפניו על-ידי אנשי מחלקת המדינה, חמישה ימים מאוחר יותר.<sup>9</sup> באפריל 1948 נגש דין ראסק, הממונה על היחסים עם האו"ם במחלקת המדינה, עם ישראלים וערבים, במגמה להסדיר הפסקת-אש ומשטר נאמנות.<sup>10</sup> במילים אחרות, ארבעה חודשים בלבד אחרי תמיכתה בהקמת מדינה יהודית – הפנתה לה ארה"ב עורף והציעה למנוע את הקמתה. אכן, היה זה מעשה התנכרות. בסופו של דבר ירדה התוכנית מן הפרק עוד טרם הקמת המדינה, משום שהוגשה מאוחר מדי, ומשום שבריה"מ ומדינות אחרות התנגדו לה; היא נדחתה על-ידי האו"ם ועברה מן העולם.

שני אירועים אלה, האמברגו ותוכנית משטר הנאמנות של האו"ם, היו תמרור אזהרה לגבי היחס הצפוי לישראל בעתיד מארה"ב.

בסוף אפריל ותחילת מאי 1948 ניסו פקידי מחלקת המדינה, ומזכיר המדינה ג'ורג' מרשל בראשם, להשפיע על ישראל להימנע מהכרזת המדינה. נשלחו איומים בלתי-מפורשים לגבי מניעת העברתם של כספי המגובת היהודית לישראל; נעשו ניסיונות לשכנע פעילים יהודים בארה"ב להשפיע על ראשי היישוב היהודי בארץ-ישראל לבל יכריזו על מדינה; וב-8 במאי 1948 שוחחו מזכיר המדינה ג'ורג' מרשל וסגנו עם משה שרתוק, בניסיון לשכנעו שישראל לוקחת על עצמה הימור גדול.<sup>11</sup>

אליהו אילת, מי שהיה נציג הסוכנות היהודית בווישינגטון בשנים 1945 עד 1948 ולאחר מכן שגרירה הראשון של ישראל בארה"ב, אומר בספרו (שהתבסס על יומנו), *המאבק על המדינה, ווישינגטון 1945-1948*,<sup>12</sup> שהאיום האמיתי על המפעל הציוני ארב בדרגים הבכירים בממשל האמריקני, שראו בהקמת מדינה יהודית, אפילו בחלק של ארץ-ישראל, סכנה חמורה לאינטרסים האמריקניים. השפעת קבוצה זו על טרומן היתה רבה. מה שהכריע את הכף לא היתה הפגישה עם וייצמן, אלא הניצחונות הצבאיים של ישראל. כאשר התברר לממשל בווישינגטון שמדינת היהודים הולכת והופכת למציאות, וכאשר הבחירות לנשיאות עמדו בפתח, הצליחו יועצים קרובים ואנשי המפלגה הדמוקרטית לשכנע את טרומן שכדאי לו להכיר בעובדה המוגמרת. טרומן הכיר במדינת ישראל ב-15 מאי 1948, 11 דקות אחרי הכרזתה – אך רק דה-פקטו, ולא דה-יורה. לא שיש הבדל מהותי בין השניים, אך היה בדחייתם של ההכרה דה-יורה כדי להביע בפני עולם ומלואו הסתייגות מן המדינה שקמה.

בעניין זה מעלה אליהו אילת האשמה כבדה כלפי ארה"ב. לדעתו היתה אמריקה חזקה דיה כדי למנוע את פלישת "הלגיון הערבי" הירדני למערב הירדן. יתר על כן, היא לא נקטה כל צעד כדי למנוע מן המדינות הערביות מלפלוש לישראל ב-15 במאי 1948. הטלת האמברגו על המדינה הצעירה ומניעת ההכרה בה עד אחרי שהוכרזה, היו הסיבות לכך שהערבים סברו כי אמריקה לא תעניק לישראל הכרה – והנחה זו עודדה אותם לפלוש למדינה שזה עתה קמה. לו היה הנשיא טרומן מכיר בישראל שבועיים קודם לכן, ייתכן שהפלישה היתה נמנעת. אילת מוסיף כי להכרה מוקדמת היה תקדים, שכן ארה"ב הכירה בפנמה 10 ימים טרם הקמתה. אלה הן האשמות כבדות-משקל, כשהן באות מצד אדם מתון ושקול כאילת, וגם בהן ניתן היה לראות רמז לבאות.

ב-15 במאי, החליטה עצרת האו"ם למנות מתווך מטעמה לסכסוך בארץ-ישראל. הרזן פולקה ברנדוט, שהיה יו"ר הצלב האדום השוודי, התמנה לתפקיד. שבוע לאחר כניסתו לתפקידו, ב-27 ביוני 1948, הגיש את "תוכנית ברנדוט", שעל-פיה אמורים הנגב וירושלים להיות בתחום המדינה הערבית.<sup>13</sup> התוכנית זכתה לא רק בתמיכתה של מחלקת המדינה, אלא גם בזו של הנשיא טרומן עצמו. היוזמה עלתה לברנדוט בחייו: ב-17 בספטמבר 1948, הוא נרצח על-ידי אנשי לח"י בירושלים. הכללתם של חלק מירושלים ושל הנגב בתחום מדינת ישראל הושגה בזכות הניצחונות של צה"ל.

עוד במהלך מלחמת העצמאות, כאשר נאבקה ישראל הקטנה על חייה, לחצה ארה"ב בכל הזדמנות על הקטנת השטח שיהיה בידיה ועל הצלתם של צבאות אויביה. כאשר נכנסו כוחות צה"ל לסיני בדצמבר 1948, במרדף אחרי צבא הפלישה המצרי הנסוג, מיהרה בריטניה לאיים על ישראל במלחמה. כאשר נודע הדבר לנשיא טרומן הוא שיגר לבן-גוריון מכתב בהול וחרוף בו דרש להוציא מיד את החיילים הישראלים מסיני ולסגת לקו הגבול הבינלאומי. "ההיבט המפתיע והחמור ביותר בעניין זה היה המהירות הגדולה שבה סמכה ארה"ב את ידיה על כך שבריטניה תילחם בישראל", כותב מרדכי גזית.<sup>14</sup>

כאשר הצבא המצרי המובס החל נסוג בכיוון דרום-מערב, היתה עזה מכותרת ועמדה להיכבש על-ידי יחידותיו של יגאל אלון. שגריר ארה"ב בישראל, גיימס מקדונלד, העביר לבן-גוריון את דרישת ארה"ב לממשלת ישראל, להימנע מכיבוש עזה.

בריטניה התנגדה, כידוע, לכיבוש יהודה ושומרון בידי צה"ל. בשעה שצה"ל היה ערוך ומוכן לפעולה, איימה בריטניה על ישראל לחדול, איום שנתמך על-ידי לחץ בוטה מושינגטון. במהלך מלחמת 1948 חולקה ירושלים בין ירדן לבין ישראל, ותוכנית הבנאום ירדה למעשה מעל לפרק. ואולם, ארה"ב קבעה אז מהלך שמרבית המדינות הצטרפו אליו: ירושלים היתה מחוץ לתחום לדיפלומטים שלה.

בלחץ הקונגרס וחוגים פרו-ציוניים, העניק הנשיא טרומן, בינואר 1949, הכרה דה-יורה בישראל, הורה על מתן הלוואה והפחית את הלחץ לבנאום ירושלים. בתמורה הסכימה ישראל להיענות ללחצים האמריקניים ולקלוט בתחומה 100,000 פליטים ערבים.

גם ההכרה דה-יורה בישראל לא הביאה להסרת האמברגו למעשה, ולא לשינויים מהותיים אחרים במדיניותה של ארה"ב כלפי המדינה הצעירה. הוכחה לכך ניתן למצוא במסמכים סודיים של מחלקת המדינה משנת 1949 (אשר פורסמו באמריקה ב-1977). בין היתר פורסם מכתבו של ג'ורג' מרשל לנשיא טרומן, הנושא את התאריך 27 במאי 1949:

לנוכח התנגדותה של ישראל לוותורים (פליטים, הנגב, פרודור לעזה ושמירת השטחים שכבשה), חשוב שארצות-הברית תבהיר לישראל בתוקף, שאם זו לא תקבל את העצות הידידותיות במטרה להביא לשלום כן במזרח התיכון – תצטרך ארה"ב לעיין מחדש בעמדתה כלפי ישראל. בנוסף לעמדה השלילית כלפי ישראל, יכלול העיון מחדש דחיית הבקשה לאימון קצינים ועיכוב מלווה של 49 מיליון דולרים.<sup>15</sup>

במכתב זה כלולים כל היסודות המוכרים מן היחסים עם ארה"ב בעתיד: דרישה לוותורים בכל מצב ובכל תנאי, ללא דרישה מקבילה מן הערבים; איום בהפסקת הסיוע הצבאי; איום ב"עיון מחדש" ובהשעית מענקים כספיים. אכן, אין זה מקרה שהכתבה בעיתון הארץ, שדיווחה על מכתב זה, הוכתרה בשם "מה שהוזה הוא שהיה". אולי נכון היה לומר "מה שהיה הוא שיהיה".

\*

בסיומה של מלחמת 1948 הסכימו המדינות הערביות השכנות לחתום על הסכמי שביתת נשק. הן עשו זאת משום שחששו מפעולות צבאיות של ישראל: חדירת צה"ל למצרים וללבנון לא הותירה ספק שבכוחו לחדור גם לעומקן של מדינות אחרות ולהכות את צבאותיהן שוק על ירך. לדעתו של המזרחן נדב ספרן, מומחה למזרח התיכון מאוניברסיטת הרווארד, היו מדינות ערב מוכנות באותה תקופה לחתום גם על חוזה שלום עם ישראל. ואולם, כאשר התברר להן שלא יופעל עליהן שום לחץ בינלאומי, הן החלו בתמרוני השהיה ולבסוף פשוט סירבו.<sup>16</sup> ההצהרה המשולשת של ארה"ב, בריטניה וצרפת (Tripartite Declaration) מיום 25 במאי 1950 לגבי מדיניותן במזרח התיכון, נתנה לערבים עידוד. מעצמות המערב הודיעו שיתנגדו לכל ניסיון לשנות בכוח את גבולות שביתת הנשק, וכי ידאגו לאספקת נשק-הגנה לכל מדינות האזור. **הצהרה זו, ששימשה בעצם יסוד למדיניות המערב במזרח התיכון, היא שמנעה שלום באזור, ויצרה את התנאים למלחמות שהתחוללו בו בהמשך.**<sup>17</sup>

בעצרת האו"ם השלישית שהתקיימה בפריס, הוחלט על מינוי ועדת פיוס לארץ-ישראל, שהחלה לפעול ב-24 בינואר 1949. השתתפו בה ארה"ב, צרפת וטורקיה. ארה"ב האמינה שרק ויתורים מצד ישראל דרושים כדי לפתוח פתח לשלום. כאשר לא חלה התקדמות, שלח הנשיא טרומן, ב-29 במאי, מכתב חריף לבן-גוריון, בו נתבעה ישראל לקלוט למעשה את כל הפליטים ולתת לעבדאללה, מלך ירדן, פיצוי טריטוריאלי הולם. בן-גוריון השיב ואמר ש"ישראל לא קמה לפי החלטת האו"ם אלא במלחמה על חייה... אילו הייתה לארה"ב או לאו"ם, היא היתה מתחסלת."

כבר בימי נשיאותו של טרומן התגלתה תמונה שעתידה לחזור על עצמה פעמים רבות, ושמשכיכה ללוות את יחסי ישראל-ארה"ב עד עצם היום הזה: מחלקת המדינה מתייצבת תמיד נגד ישראל, בכל המצבים, ללא יוצא מן הכלל כמעט. מנגד לה ניצבים הקונגרס, אינטרסים מפלגתיים, הן של הדמוקרטים והן של הרפובליקנים, וכוחות חוץ-פרלמנטריים שונים. מובן כי במערך מסוג זה, שבו מופעלים כוחות מנוגדים, גוברת מדי פעם השפעתו של צד זה או אחר; לעתים משווה הדבר למדיניות האמריקנית במזרח התיכון מראית עין של תנדודות מצד אל צד. אך מדיניותה של ארה"ב באזור לא השתנתה מהותית מנשיא לנשיא, אלא בפרטים ובהדגשים; היא נותרה, במהותה, עויינת לישראל.

## איזנהאואר ומזכיר המדינה דאלס

על שנות החמישים הטביע את חותמו הנשיא דווייט ד' איזנהאואר, שכיהן מ-1953 עד 1961. המלחמה הקרה הלכה והתעצמה, ועניינו היחיד של איזנהאואר במזרח התיכון נבע מעובדה זו. בהתבטאות



תוקפנית ומתנשאת הוא אמר על המאבק בין ישראל לבין שכניה, כי "על שני הצדדים לרסן את הקיצוניים שלהם, עליהם להשתמש במעט היגיון ולסמוך על שיפוטם של אנשים מהחוץ". במילים אחרות, הוא ניסה להכתיב למדינות האזור מה לעשות – וכפי שנראה נחלה מדיניותו כישלון חרוץ.

אייזנהאואר האמין כי נוכחות הבריטים בסואץ וקיומה של ישראל, הן המונעות את תמיכת הערבים בארה"ב. מזכיר המדינה שלו, ג'ון פוסטר דאלס, אף אמר במאי 1953, כי "הבריטים, הצרפתים והישראלים הם כאבן רחיים על צווארנו".<sup>18</sup>

אז הגו בווינגטון את הרעיון להקים במזרח התיכון ברית של מדינות התומכות בארה"ב, בדומה לנאט"ו באירופה (ראו חלק שני, פרק 1). בברית זו, "ברית בגדד", נעשה ניסיון לאגד את פקיסטן, טורקיה, עיראק ואיראן, והודעה על כך פורסמה ב-24 בפברואר 1955, ה"ברית" התנפצה לרסיסים ולא נותר ממנה דבר, אך בינתיים הספיקה אמריקה להזרים למדינות המעורבות בה כמויות גדולות של נשק. לישראל לא פנו בבקשה להצטרף, משום שהנשיא ושר החוץ שלו האמינו כי אילו כל הערבים במחנה האמריקני, היה נפתר הסכסוך עם ישראל. כאשר התעוררו קשיים לארגן את המדינות הערביות בברית פרו-אמריקנית, לא סברו אנשי הממשל שהבעיה היא סכסוכים בין-ערביים, אלא הניחו שהאשם הוא בסכסוך הישראלי-ערבי, והתנכרותם לישראל גברה.

ב-1955, שאל מזכיר המדינה ג'ון פוסטר דאלס: "האם גם להרים ציחחים יש ערך סנטימנטלי?" הוא לא התכוון למדבריות הצחיחות הענקיות במצרים, בערב-הסעודית או בסוריה, אלא דווקא לנגב הישראלי; הצעתו היתה שישראל תוותר על חלקים של הנגב לטובת מצרים, שרצתה בקשר יבשתי לירדן (בוודאי יותר לצורך מלחמה מאשר לצורכי מסחר). דאלס היה ידידותי מאוד כלפי מצרים, והציע ארגון הגנה חדש שישראל לא תהיה חברה בו. גם במרס 1956 אמר דאלס, ש"על ישראל לעשות ויתורים טריטוריאליים".<sup>19</sup> מסתבר שלא היה כלל צורך להפוך ל"יעם של כובשים", כפי שכונתה ישראל בעקבות מלחמת ששת הימים (יוני 1967), כדי שיידרשו ממנה ויתורים טריטוריאליים...

בתקופה זו ביצעו הערבים חדירות בלתי-פוסקות, חלקן רצחניות, לתוך מדינת ישראל. בהשראה אמריקנית, ישירה ובלתי-ישירה, קיבלה מועצת הביטחון של האו"ם את הטיעון שהחדירות הערביות מירדן ומרצועת עזה נעשות בלא ידיעתן ובלא עידודן של ממשלות ירדן ומצרים, בעוד שפעולות הגמול הן פעולות יזומות על-ידי ממשלת ישראל – ועל כן גינתה את ישראל שוב ושוב.

באוקטובר 1953, דחתה ארה"ב בקשה ישראלית למלווה בסך 75 מיליון דולרים. התמיכה הכספית הכוללת של ארה"ב היתה אז בסך 50 מיליוני דולרים (בחלוקה לשנים מספר), אך גם עזרה זו הושעתה בשל הפרוייקט ההידרו-חשמלי שישראל החלה לבנות על הירדן באזור גשר בנות-יעקב. הכוונה היתה להתחיל שם את מוביל המים הארצי, שיוביל מים מן הצפון לדרום, וגם להפיק חשמל בכוח הגרוויטציה. העבודות בוצעו באזור המפורז - בצפון בקעת הירדן. הסורים התנגדו לביצוע העבודות ופנו למועצת הביטחון. המועצה קיבלה את עמדתו של גנרל בניקה, ראש מטה כוח המפקחים על שביתת הנשק מטעם האו"ם, שקבע, ללא שום צידוק ענייני, כי ישראל חייבת לקבל את אישורה של סוריה להמשך העבודות במפעל. מאחר שלא היו רגליים לקביעה זו, נמשכו העבודות. בשלב זה, בספטמבר 1953, השעתה ארה"ב את תמיכתה הכספית בישראל. כעבור חודש הפסיקה ישראל את העבודה, והעבירה את המפעל לנרת. שוב לא דובר בניצול כוח הגרוויטציה, מכיוון שהכנרת מצויה 200 מטרים מתחת לפני הים. עד היום מועברים המים מן הכנרת לצינור המוביל באמצעות שאיבה, המצריכה אנרגיה מרובה. מחאה של ארגונים פרו-ישראלים בארה"ב לא הועילה, מפני שמדיניותה של ארה"ב היתה לתמוך באו"ם כבורר בהסכמי שביתת נשק, ללא קשר לשאלה אם פסיקתו צודקת או מוטעית.

עדות נוספת למדיניות ארה"ב כלפי ישראל ניתנה גם בתחומים אחרים. ארה"ב, שדגלה מאז ומעולם בחופש השיט, התעלמה מחסימת מצרי טיראן על-ידי מצרים – שמנעה כניסת אוניות ישראליות לים סוף ולנמל אילת, ואף טענה "שאינן הוכחה" לכך שהתקפות רצח מזוינות, שבוצעו על-ידי הפדאיון מרצועת עזה נעשו בעידודה של ממשלת מצרים, או גרוע מזה (כפי שהתברר), היו מאורגנות על-ידי צבאה. יתר על כן, הנרי ביירוד, סגן מזכיר המדינה האמריקני, קרא לישראל באביב 1954 להפסיק את העלייה הבלתי-מוגבלת (!) ולפצות את הפליטים הערבים, וזאת תמורת הסכם – אך לא שלום חוזי – עם הערבים.<sup>20</sup>

ממשל אייזנהאואר סיפק נשק לכמה מדינות ערביות: עיראק, ירדן, לוב, ערב-הסעודית – אך על מכירת נשק לישראל חל עדיין ה"אמברגו למכירת נשק למזרח התיכון". גם לאחר ששילט מצרים עבד אל-נאצר חתם על עסקת נשק גדולה עם הגוש הקומוניסטי (ההודעה הפומבית נמסרה ב-27 בספטמבר 1955), סירבה ארה"ב לספק נשק לישראל. תגובתו של מזכיר המדינה ג'ון פוסטר דאלס היתה להציע לנאצר "עזרה בסכסוך הישראלי-ערבי", ובו בזמן להבטיח לו לבנות את סכר אסואן.<sup>21</sup> התנאים שהציעה ארה"ב לא היו מקובלים על נאצר, וכשהתחרט והסכים – נסוגה ארה"ב; ב-19 ביולי 1956 היא הודיעה שלא תבנה את הסכר.

הכרזתו של נאצר על הלאמת תעלת סואץ באה כשבוע אחר כך. בעקבותיה נוצרה ברית חשאית אד-הוק בין צרפת, בריטניה וישראל. שתי המעצמות המערביות ראו בהלאמת התעלה מעשה בלתי-חוקי, ובעיקר מעשה הנוגד את האינטרסים שלהן. ישראל ראתה בברית סיכוי להפסיק את התקפות הפדאיון מרצועת עזה ולהרחיק סכנה קיומית מצד מצרים. ב-29 באוקטובר 1956 פלשה ישראל לרצועת עזה ולסיני, והשלימה את כיבושם תוך ימים ספורים; ואילו הפעולה הצבאית של בריטניה וצרפת, שניסו לתפוס בכוח את התעלה, נכשלה לחלוטין.

דאלס ואייזנהאואר ראו בפעולות אלה הזדמנות פז להכות בבריטניה, צרפת וישראל – ולהיפטר במחי יד מ"אבני הרחיים" שעל צווארם... הם יזמו והולילו את המהלכים במועצת הביטחון של האו"ם, שהביאו לגינוי המבצעים הצבאיים ולסילוק הצבאות הזרים מסיני וממצרים.<sup>22</sup>

פרשת סילוקה של ישראל מסיני וגזלת פירות הניצחון שלה היתה רוויית לחצים ברוטליים והבטחות שווא. ב-7 בנובמבר 1956 איימה ארה"ב על ישראל, שאם "מתנדבים" מבריה"מ יפעלו נגדה – לא תוגש לה כל עזרה אמריקנית, ממשלתית או פרטית. קבוט לודג', נציג ארה"ב באו"ם, תבע מישראל לסגת מבלי שניתנו לה על-ידי האו"ם הבטחות ממשיות לשמירת ביטחונה.<sup>23</sup> למחרת, ב-8 בנובמבר, הודיעה ישראל על נכונותה לסגת מסיני, פרט למצרי טיראן ולרצועת עזה; ולבסוף הסכימה לסגת מכל השטחים תמורת הבטחה "מוסרית" מעורפלת של ארה"ב לעמוד לצד זכותה ל"מעבר בתום-לב" במצרי טיראן, הבטחה אשר בבוא עת הפירעון התבררה כחסרת כיסוי. גם את הבטחותיו של הנשיא אייזנהאואר – פירוז רצועת עזה ומעבר חופשי בתעלת סואץ – אפשר לראות כהבטחות כזב: שתיהן הופרו על-ידי המצרים, ואייזנהאואר לא עשה דבר כדי לעמוד בהן.

בחודשים שחלפו מכיבוש סיני בתחילת נובמבר 1956 ועד לנסיגה הסופית במרס 1957, איימה ארה"ב פעמים מספר בהפסקת הסיוע. כאשר ניסתה ישראל לדחות את הנסיגה מתוך כוונה להשיג תנאים טובים יותר, אמר תת-מזכיר המדינה לשגריר ישראל בווינגטון, תוך מסירת מכתב חריף מאייזנהאואר לבן-גוריון: "גישתה של ישראל תוביל בהכרח לאמצעים חמורים ביותר שיינקטו נגדה, כגון הפסקת כל תמיכה כספית ממשלתית או פרטית לישראל, עיצומים ולבסוף גירוש מן האו"ם."<sup>24</sup>

התנהגותה של ארה"ב במשבר סואץ השיגה בדיוק את ההפך ממה שהתכוונה להשיג: מדינות ערב ראו בה תמיכה בעבד אל-נאצר ובכוונות הכיבוש שלו תחת סיסמאותיו הפאן-ערביות, והגיבו בהכרזות פאן-ערביות משלהן. במרס 1957 אישר הקונגרס את דוקטרינת אייזנהאואר למזרח התיכון, שאפשרה משלוח כוח צבאי אמריקני "למניעת תוקפנות סובייטית". אבל ב-1959, שנתיים בלבד אחרי שגירשה את בעלות-הברית שלה מסיני, היתה קרנה של אמריקה במזרח התיכון בשפל המדרגה. ואף-על-פי שישאל לא היתה מעורבת ישירות בתהפוכות שחלו במזרח התיכון בשנים האחרונות לשלטונו של הנשיא אייזנהאואר, הרי שמילאה תפקיד מייצב חשוב בכך שריתקה חלק ניכר מצבא מצרים ומנעה ממנו ביצוע פעולות תוקפניות נגד מדינות ערביות אחרות. ב-14 ביולי 1958 התחוללה מהפכה אנטי-מערבית בעיראק, וכוחות פרו-סובייטיים תפסו את השלטון; בלבנון פרצו מהומות בעידודה של מצרים, וארה"ב שלחה נחתים; נוכח האיום על ירדן שלחה בריטניה צבא משלה.

## ג'ון קנדי

הפגנת כוחה הצבאי של ישראל במלחמת סיני וכוחו המרתיע של צה"ל, היו בשנים אלה הנכס החשוב ביותר של ארה"ב במזרח התיכון. **ישראל הפכה לכוח מייצב במזרח התיכון.** ביטוי לכך נתן הנשיא ג'ון קנדי כאשר חתם בספטמבר 1962 על עסקת הנשק הראשונה עם ישראל, שכללה טילי הוק להגנה אווירית. בה בעת הגדיל קנדי משמעותית את התמיכה הכספית לישראל. הנשיא לינדון ג'ונסון הרחיק לכת, ומכר לישראל גם נשק התקפי כגון טנקים, מטוסי קרב ומטוסי תקיפה. בווינגטון הבינו, ולו לשעה, כי לא מחוות פיוס וחנופה לכוחות ערביים אנטי-מערביים הם שיבטיחו את מעמדה של ארה"ב במזרח התיכון, אלא כוחה הצבאי של ישראל; וכי בעקיפין כוח זה שומר על שלמותן של המדינות הערביות הפרו-מערביות (הקריות בעגה של ווינגטון "מתונות").

הבנתו של קנדי, שישראל היא כוח חיובי ומייצב במזרח התיכון ושיש לה אינטרסים משותפים לאלה של ארה"ב, הביאה אותו להתבטאויות של ידידות כלפי ישראל ולשותפות אמריקנית-ישראלית במזרח התיכון. הוא אף אמר לשרת החוץ של ישראל דאז, גולדה מאיר, כי "ברור לגמרי שבמקרה של פלישה תבוא ארה"ב לעזרתה של ישראל". עם זאת, תמך הנשיא קנדי בהחזרתם של פליטים ערבים רבים לישראל, בבנאום ירושלים, ונתן את ידו לגינוי חוזר של ישראל במועצת הביטחון. אופיינית למעמדה הנחות של ישראל בווינגטון הרשמית ולדה-לגיטימציה שלה על-ידי הממשל, היא העובדה שקנדי סירב להזמין את בן-גוריון לבית הלבן, ונפגש עמו בבית פרטי בניו-יורק. רק בשנת 1964, 16 שנה לאחר קום המדינה,

התקיים לראשונה ביקור רשמי של ראש ממשלת ישראל בבית הלבן; היה זה בתקופת שלטונו של לינדון ג'ונסון.

בשנים 1963-1964 ניסה ממשל ארה"ב להשפיע על עבד אל-נאצר להסכים לתוכנית של הגבלת נשק באזור. כאשר שליט מצרים סירב, החלו להגיע משלוחי נשק למדינות שעליהן ריחפה סכנה מצד מצרים – ירדן, לוב, מרוקו, לבנון, טוניסיה, ערב-הסעודית. על-פי תפישת מאזן הכוחות, שהחלה עוד בימי קנדי, היה זה בלתי נמנע בתנאים אלה שארה"ב תמכור נשק גם לישראל. עסקה של 48 מטוסי סקיייהוק ו-250 טנקים נחתמה בפברואר 1966.

בספטמבר 1962 התחוללה הפיכה בתימן בעידודה הפעיל של מצרים, וכעבור כחודש שלחה מצרים צבא לתימן בניסיון להשיג בסיס בחצי האי ערב. הסיוע האמריקני למצרים הושעה רק ב-1966; אך יותר מזה לא עשתה ארה"ב, ועוררה את הרושם כי תאפשר לנאצר לכבוש את תימן ולאיים על ערב-הסעודית. התוצאה היתה חיזוק מעמדו של נאצר בעולם הערבי. רוב המדינות הערביות החלו חוששות ממנו, והתחרו ביניהן בהפרכת סיסמאות פאן-ערביות ובהתבטאויות חריפות נגד ישראל ונגד אמריקה.

## 2. מלחמת ששת הימים: נכונות לנסיגה תמורת "שלום"

### לינדון ג'ונסון

תוכניתו המקורית של עבד אל-נאצר היתה להשתלט תחילה על חצי האי ערב, וכאשר מאגרי הנפט העצומים יהיו בידו – להתקדם לעבר מדינות ערביות אחרות. כאשר נוכח לדעת שמלחמת תימן מתמשכת והוא רחוק מלהשיג אפילו את מטרתו הראשונה, הצנועה, סבר שלחץ על ישראל, ואולי כבישה, יפתחו בפניו את הדרך לירדן ולסוריה, ומשם הלאה. הוא הגדיל את צבאו באוגדות מספר וחתם על עסקת נשק גדולה עם בריה"מ, ששמחה לספק נשק לכוח עולה הפועל נגד ארה"ב ובעלי-בריתה באזור.

ב-15 במאי 1967, הכניס נאצר יחידות צבא לסיני, בניגוד מפורש להסכמים מ-1957. ארה"ב השמיעה דברים תקיפים, אך מיאנה לעשות דבר. הסובייטים לעומת זאת העניקו מיד תמיכה לעבד אל-נאצר, ותזכורת לעולם על רצינות כוונותיהם על-ידי שיגור כוחות צי נוספים לאזור.<sup>25</sup> כאשר דרש נאצר ממזכיר האו"ם להוציא את חיילי האו"ם מסיני, הציעה ארה"ב להעבירם לצד הישראלי של הגבול (!); היינו, למנוע מישראל כל אפשרות להגיב על ההפרות הבוטות של ההסכמים על-ידי מצרים.

מעודד מחוסר התגובה של אמריקה, סגר נאצר שוב את מצרי טיראן – מצרי הים בכניסה למפרץ אילת. גם על כך סירב הנשיא ג'ונסון להגיב; וגם כשהסכים לומר שזהו מעבר ים בינלאומי, לא נקט פעולה כלשהי. חרף הבטחתה משנת 1957, סירבה ארה"ב לפתוח את מצרי טיראן. ניסיון אמריקני לארגן שייטת יחד עם מדינות מערב-אירופה כדי לעבור במצרים, נכשל בשל סירובן של מדינות אלה והעדר נחישות מצד ארה"ב. בשלב זה דרשה מחלקת המדינה האמריקנית להסתפק בפעולה דיפלומטית כדי לשמור על מעמדה של ארה"ב במדינות ערב – מעמד שכמעט לא היה קיים כבר בתקופה זו. הפעולה הדיפלומטית התבטאה בשיגור שליחים למדינות ערב, ובראשן למצרים, במאמץ לפייסן. וכאשר הלך המצב והחמיר, הודיע מזכיר המדינה האמריקני כי שום נשיא אמריקני לא הבטיח פעולה כלשהי.<sup>26</sup>

כדי להבין את ההתכחשות האמריקנית במלוא עומקה והיקפה, וכן את אי-אמירת האמת שבהאשמות כאילו ישראל טמנה מלכודת לנאצר ותקפה אותו, ראוי לתאר את מה שהתחולל בסוף מאי 1967: כוחות מצריים, ירדניים וסוריים, מאוגדים תחת פיקוד משותף, צעדו לעבר גבולותיהם עם ישראל תוך קריאות רמות נגדה והכרזה על חיסולה הקרב.

להלן קטע מנאומו של עבד אל-נאצר ב-26 במאי 1967:

אם ישראל תתקוף את מצרים או את סוריה, המלחמה נגדה תהיה טוטלית במטרה להשמדה. יש ביכולתנו לבצע זאת. לא הייתי יכול לומר דברים אלה לפני שלוש או חמש שנים... היום, 11 שנה אחרי 1956, אני יכול לומר מילים אלה, כי אני יודע מה יש לנו במצרים ואני יודע מה יש לסוריה. אני גם יודע על מדינות אחרות. היום עיראק שלחה צבא לסוריה. אלג'יריה וכוויית ישלחו לנו צבא... זהו הכוח הערבי, זוהי הלידה מחדש של האומה הערבית...<sup>27</sup>

בנאום בפני בית-הנבחרים המצרי אמר נאצר ב-28 במאי 1967: אם אנו מסוגלים להחזיר את המצב למה שהיה לפני 1956, אללה יעזור לנו ויעודד אותנו להחזיר את המצב למה שהיה לפני 1948.<sup>28</sup>

חרף כל אלה הזהיר הנשיא ג'ונסון את ישראל לבל תקדים לתקוף, ולבסוף אמר שישראל יכולה לפעול לבדה, אך במקרה זה אין לה לסמוך על עזרה מצד ארה"ב.

אחרי סגירת מצרי טיראן בידי מצרים (קאזוס קלי כשלעצמו), אחרי הקמת פיקוד מצרי-ירדני-סורי משותף שמטרתו המוצהרת היא התקפה על ישראל, הכנסת צבא מצרי לסיני, הקמת מפקדה בירדן בראשותו של גנרל מצרי והצהרות על צעידה לקראת השמדתה של ישראל על-ידי צבאות ערביים שנעו לעבר גבולותיה –



לא היתה לישראל ברירה אלא לנקוט צעד של הגנה עצמית, והיא פתחה במלחמה. ישראל הואשמה בתוקפנות. האשמה זו הביאה לאמברגו נשק מצד צרפת, שהיתה אז ספקית הנשק העיקרית שלה, ולתוצאות חמורות אחרות.

הסנטור אורין האטש מיוטה, העיר על כך באחד מנאומיו, שבהם נדרש להפצת הכור הגרעיני בבגדד: "החוק הבינלאומי מרשה שימוש בכוח לצורך הגנה עצמית מסכנה צפויה (anticipated). ארה"ב נהגה כך בשנת 1962, כאשר היינו מוכנים לירות על אוניות רוסיות שהתקרבו לקובה, בשל סיכון פוטנציאלי לארה"ב מטילים רוסיים."<sup>29</sup>

וולוורת ברבור, שגריר ארה"ב בישראל, בא אל לוי אשכול בסוף מאי 1967 ומסר לו שארה"ב הצליחה לשכנע את חוסיין לא להצטרף למלחמה. אם תפרוץ, יסתפק המלך חוסיין בכמה יריות אזהרה כדי להפגין "סולידריות ערבית". לכן מבקשת ארה"ב מישראל להבין ולהבליג.<sup>30</sup> אם היתה ישראל שועה למסר האמריקאי ונערכת למלחמה מתוך הנחה שחוסיין לא ישתתף בה, היה נגרם לה נזק חמור ביותר.

ביום שבו פרצה המלחמה, ביקש אשכול מחוסיין להפסיק את האש, אך נענה ש"אנו במלחמה". חוסיין הכניס טנקים לגדה המערבית, ובכך הפר התחייבות קודמת מפורשת לארה"ב שלא יעשה כן. אווריל הרימן, שליחו המיוחד של הנשיא ג'ונסון, פנה בשנת 1965 אל ישראל בבקשה שלא תתנגד למכירת טנקים לירדן. הושג הסכם מפורש, בהסכמתו המלאה של המלך חוסיין (שהרימן הביאו לישראל), כי ירדן לעולם לא תעביר טנקים לגדה המערבית (שהיתה אז בשליטת ירדן). כאשר הפר חוסיין את הבטחתו, לא נקטה ארה"ב כל פעולה נגדו.

ביום השני למלחמת ששת הימים, כאשר הבין את ממדי תבוסתו, פנה חוסיין לארה"ב בבקשה שתלחץ על ישראל לחתום איתו הסכם שביתת נשק, והוסיף ובקש לשמור על כך בסוד מפני מדינות ערב האחרות. בלהיטותה לרצות את חוסיין, לא התביישה מחלקת המדינה להעביר לישראל הצעה חסרת שחר זו, ולבקש: "...אולם כדאי שההסכם על הפסקת-האש יישמר בסוד, כדי לא לסכן את שלומו של המלך."<sup>31</sup>

מלחמת ששת הימים חיסלה את החלומות הפאן-ערביים של עבד אל-נאצר, והוכיחה בצורה הברורה ביותר את כישלון מדיניותה המזרח-תיכונית של ארה"ב. תוך שישה ימי מלחמה הביסה ישראל את הצבאות הערביים המתואמים של מצרים וסוריה שהיו ערוכים על גבולותיה ושהיו מצוידים במיטב הנשק הסובייטי, ואת צבא ירדן שהיה מצויד בנשק אמריקני. בתום המלחמה השתנתה לחלוטין מפת המזרח התיכון: ישראל ירדה על גדות תעלת סואץ כשכל סיני בידיה; במזרח היה צבא פרוס על נהר הירדן, כאשר היא מחזיקה ביהודה ושומרון (שכוננו אז "הגדה המערבית של ממלכת ירדן"), וכן בירושלים כולה. בצפון מוגרו יחידות הצבא הסורי שאיימו על הגליל, וצה"ל ישב בגולן.

לא רק המפה של המזרח התיכון השתנתה ללא הכר, אלא גם יחסי הכוחות: ישראל היתה כעת הכוח הצבאי החזק ביותר באזור, מחופרת בגבולות נוחים להגנה, ונהנית מחופש-פעולה מלא באזור כולו.

נדב ספרן אומר כי לוי היה עבד אל-נאצר מנצח או זוכה לניצחון דיפלומטי כמו זה שארה"ב הגישה לו בשנת 1956 על מגש של כסף, היה מעמדם של מצרים ותומכיה הסובייטים מאפשר להם לחסל את השפעתה ומעמדה של ארה"ב במזרח התיכון. שוב היה זה הניצחון הישראלי שסיכל את הסכנה הזו וזיכה את האמריקנים במעמד הבכורה.<sup>32</sup>

מובן שלניצחון הישראלי המוחץ היו השפעות על דרכי המחשבה של שליטי אמריקה. הם חדלו לראות את ישראל כגרורה הזקוקה להגנה, והנשיא ג'ונסון ייעד לישראל תפקיד חשוב יותר בשמירת השפעתה של ארה"ב באזור. משלוחי הנשק גדלו מאוד, הן באיכות והן בכמות, ושיתוף הפעולה המודיעיני הועלה בדרגה. אך דבר זה לא קרה מיד אחרי המלחמה, אלא רק במהלך 1968.

אחרי מלחמת ששת הימים חל מפנה חשוב ביחסה של ארה"ב לישראל. נשק מכל הסוגים החל לזרום מארה"ב לישראל, בהתאם לצרכיה. ב-9 באוקטובר 1968 הודיע הנשיא ג'ונסון שישראל תורשה לקנות 50 מטוסי פנטום. ללא אספקת נשק זו לא היתה ישראל יכולה להיות הכוח הצבאי הראשון במעלה במזרח התיכון, חרף יתרונותיהם המרובים האחרים של צה"ל, מפקדיו וחיליו. עם זאת, תפקיד חשוב ביותר היה לתרומתו של צה"ל בפיתוח הנשק האמריקני ובהשבחתו (ראה חלק שני פרק 2). אספקת הנשק שימשה לעתים, כפי שנראה להלן, כאמצעי לחץ על ישראל, ככלי לכוף את ידה בתחומים שונים שעליהם היו חילוקי-דעות בינה לבין ארה"ב. מאז 1968 או 1969 שימש הנשק האמריקני כנשק היסוד של אוגדות צה"ל וחיל-האוויר שלו, חרף העובדה שיותר ויותר סוגי נשק יוצרו בישראל, כולל טנקים ותותחים.

באביב 1968, היתה בעיצומה מלחמת ההתשה לאורך הירדן. הפת"ח (ארגון המחבלים הראשון באש"פ) ושותפיו, הקימו מחנות לאורך הירדן, ומשם ירו על יישובים ישראליים ואף חדרו לצורך מעשי טרור. כאשר מוקש אוטובוס של תלמידים והיה יסוד להניח שישראל תבצע פעולת גמול, פנה השגריר האמריקני, כרגיל במצבים כאלה, וביקש מישראל שלא להגיב. באיגרת לראש הממשלה אשכול הזהיר הנשיא ג'ונסון שפעולה צבאית "עלולה להשפיע באופן הרסני ביותר... על עתיד מעמדנו..." באותם ימים הכינה ישראל את פעולת

כדאמה, שבה חדר כוח צבא ישראלי מזרחה לירדן ותקף מחנה מחבלים. בתקיפה נהרגו כמאה טרוריסטים וכמאה נוספים נתפסו, אך המנהיגים הצליחו לברוח. נספו כשלושים מחיילי צה"ל. לאחר זמן התברר שהמודיעין הירדני קיבל הודעה מה-CIA (!) על כוונת ישראל לתקוף, וזו אפשרה לטרוריסטים להיערך בהתאם.

\*

בהשקפה האמריקנית על גבולותיה של ישראל לא חל כל שינוי. מחלקת המדינה סברה עדיין שקיצוץ שטחה של ישראל והגשתו כשי לערבים יביא להגברת השפעתה של ארה"ב במדינות ערב. מיד אחרי המלחמה, ב-19 ביוני 1967, הטיל שר ההגנה האמריקני על ראשי המטות הצבאיים של ארה"ב להכין נייר-עמדה שיציין מהם גבולות המינימום הדרושים להגנתה של ישראל. ראשי המטות בחנו את השאלה, וכעבור עשרה ימים, ב-29 ביוני 1967 הגיש גנרל ארל ויילר, ראש המטות המשולבים של צבא ארה"ב, מפה של האזור לנשיא ג'ונסון. במפה נכללו אזור ההרים של יהודה ושומרון, תוספת שטח ברמת-הגולן מעבר למה שישראל כבשה, ורצועה בסיני, בערך מאל-עריש עד נואייבה (ראה מפה), – גבולות המינימום הדרושים להגנה יעילה על ישראל.

### גבולות המינימום הדרושים להגנתה של ישראל, לפי מפקדי צבא ארצות-הברית:



מפת הפנטגון

הממשל העדיף להתעלם ממפה זו, ודרש מישראל לחזור לגבולות מאי 1967, כולל בירושלים; ארה"ב לא הכירה, כידוע, מעולם בירושלים – גם ה"קטנה" – כבירת ישראל. ב-20 באוגוסט 1967 דיווח שר החוץ של ישראל אבא אבן לממשלה כי ג'ורג' בונדי, היועץ לביטחון לאומי של הנשיא ג'ונסון, הגיע לכלל מסקנה שהפתרון הוא הסכם שעל-פיו יקבל חוסיין את מרבית ה"גדה". זוהי המדיניות שהדריכה את ארה"ב בנושא הגבולות מאז ובמשך יותר מחצי יובל שנים, עד היום שבו במקום מדינת ירדן, החלו לדבר על מדינת פלשתיין. בגישה זו לא חלה כל תזוזה אפילו בימי הזוהר של יחסי ישראל-אמריקה, בתקופת נשיאותו של רוונלד רייגן.

בעקבות המדיניות האמריקנית, עיבדו שגרירים בכירים באו"ם הצעה שעל-פיה היה על ישראל לסגת בכל הגזרות, תמורת הודעה מעורפלת של מדינות ערב על אי-לוחמה; ועל סמך הצעה זו התקבלה במועצת הביטחון ב-22 בנובמבר 1967 החלטה 242. ויכוח ממושך קדם לקבלת ההחלטה, ובסופו של דבר נכתב בה שישראל צריכה לסגת "משטחים שנכבשו" (ולא "מן השטחים שנכבשו"). ובכל זאת טוענת מחלקת המדינה, גם כיום, שהכוונה היא מ"כל" השטחים. והנה, דווקא אלה שהשתתפו בכתיבת ההחלטה מטעם ארה"ב – יוג'ין רוסטו, תת-מזכיר המדינה, שהיה המנסח העיקרי של ההחלטה, ואתור גולדברג, שהיה אז נציגה של ארה"ב באו"ם – עומדים על כך שהכוונה המפורשת היתה ל"שטחים" ולא ל"כל השטחים".<sup>33</sup>

יוג'ין רוסטו פרסם מאמר בשנת 1991 ובו פירט מה כלול בהחלטת מועצת הביטחון 242 ומה אין בה:

...במשך 24 שנים העמידו מדינות ערב פנים כאילו ההחלטה היא מעורפלת (ambiguous) ועל כן הן חופשיות לפרשה על-פי משאלות לבן. פקידים אירופים, רוסים ואפילו אמריקנים, הרשו בצנינות לערבים להשלות את עצמם, את עמיהם וכמובן גם את דעת-הקהל האמריקנית לגבי המשמעות האמיתית של ההחלטות הנ"ל. עיתונאים אמריקנים נוהגים לכתוב שההחלטה מס' 242 מעורפלת במכוון, כאילו כל אחד מן הצדדים חופשי לקרוא כהבנתו את הקביעות המרכזיות של ההחלטה. אין דבר רחוק יותר מן האמת. כתת-מזכיר המדינה בשנים 1966-1969 השתתפתי בניסוח ההחלטה 242. החלטה זו קוראת לצדדים לחתום שלום, ומרשה לישראל לשלוט בשטחים הכבושים עד שיושג "שלום צודק ובר-קיימא במזרח התיכון".

כאשר יושג שלום כזה, נדרשת ישראל להסיג את צבאה מ"שטחים" שתפסה במלחמת ששת הימים – מ"שטחים" ולא מ"כל השטחים" הכוללים את סיני, הגדה המערבית, רצועת עזה, מזרח-ירושלים ורמת-הגולן.

חמישה חודשים וחצי של דיונים פומביים סוערים הבהירו באופן מוחלט מה משמעותה של הא-ידיעה החסרה בהחלטה מס' 242. החלטות שקראו לישראל לסגת מ"כל השטחים" נדחו הן במועצת הביטחון והן בעצרת האו"ם. נואם אחרי נואם הבהירו שאין להכריח את ישראל לחזור לגבולות שביתת הנשק ה"שבירים" וה"פגיעים", אלא עליה לסגת למה שההחלטה מס' 242 קוראת "גבולות בטוחים ומוכרים", מוסכמים על כל הצדדים...<sup>34</sup>

חרף החלטה זו של מועצת הביטחון, תת-מזכיר המדינה האמריקני דין ראסק הגיש למצרים תוכנית 7 נקודות שכללה נסיגה ישראלית מלאה תמורת הכרזה כוללנית על אי-לוחמה, ושכח להגיש תוכנית לעיונה של ישראל! חרף ההישג המהמם של מלחמת ששת הימים, וחרף השינוי באווירה בוויינגטון, יחסה העוין של מחלקת המדינה לישראל, לא השתנה.

### ניקסון ומזכיר המדינה רוג'רס

בשנת 1968 הוזמן אשכול לחוותו של הנשיא ג'ונסון, והובטח לו שאם תהיה עסקת נשק נוספת בין מצרים לבריה"מ, תקבל ישראל מטוסי פנטום. עסקת הנשק הרוסית-מצרית נחתמה באוקטובר 1968, ובינואר 1969 החלה תקופת נשיאותו של ריצ'רד ניקסון. גישתו הבסיסית של הנשיא ניקסון היתה שיש לעצור בכל מחיר את התפשטותה של בריה"מ. הוא ראה את הסכסוך הישראלי-ערבי בהקשר זה, והאמין שיישוב הסכסוך ישפר את מעמדה של ארה"ב בעולם הערבי ויסלק את הסובייטים מאותן מדינות שבהן נהנו מהשפעה רבה. אף-על-פי שנאצר פתח במרס 1969 במלחמת התשה רחבת היקף בתעלת סואץ, עיכב ניקסון את מסירת הפנטומים שהבטיח הנשיא ג'ונסון לישראל; זאת חרף העובדה שניקסון היה הנשיא הראשון שראה בישראל נכס ואחד מעמודי התווך לבלימת השפעתה של בריה"מ במזרח התיכון.

ב-9 דצמבר 1969 פורסמה תוכניתו של מזכיר המדינה ויליאם רוג'רס, שעל-פיה היתה ישראל צריכה לסגת לגבולות טרום 67 תמורת הסכם כוללני של אי-התקפה.<sup>35</sup> התוכנית נדחתה על-ידי נאצר, והקונגרס התנגד לכפותה על ישראל. ניקסון היה מסויג ולא תמך בתוכנית בפומבי, ואף שלח שליח למי שהיתה אז ראש ממשלת ישראל, גולדה מאיר, למסור לה כי לא ילחץ על ישראל לקבלה.

בתחילת 1970 הלכה והחמירה מלחמת ההתשה בין מצרים לישראל בתעלת סואץ. טייסים רוסיים הופיעו בגזרה והתעמתו עם ישראלים. הסובייטים ציידו אז את מצרים בטילי קרקע-אוויר מסוג סאם, שגרמו פגיעות קשות לחיל-האוויר הישראלי. טווח הטילים מסוג זה הוערך ב-30 קילומטרים, ולכן הצבתם על הגדה המערבית של תעלת סואץ היתה מאפשרת למצרים לכסות רצועה ברוחב זה בצדה המזרחי של התעלה, בתוך חצי האי סיני שהיה בידי ישראל, ולהקשות בכך על פעולת מטוסייה של ישראל. המצרים ניסו לקדם אל גדות התעלה את הטילים, שהיו מוצבים בעומק של מעל 15 קילומטרים בתוך מצרים. חיל-האוויר הישראלי הפציץ והרס כל בסיס חדש שהוקם לקליטת הטילים, ומנע בדרך זו את הצבתם בקרבת התעלה.

למרות האבדות של חיל-האוויר הישראלי במאבק זה, עיכבה ארה"ב נשק שהובטח כבר, וסירבה לאשר מכירת נשק חדש. למעשה, היא כפתה על ישראל את הפסקת-האש עם מצרים באוגוסט 1970, וקיבלה על עצמה לפקח על כך ששום מדינה לא תפר את ההסכם, שכלל אי-הזנת נשק מרגע שההסכם נכנס לתוקפו. לאחר מכן התעלמה מהפרה בוטה, מיידית ומחוצפת מצד המצרים, שהזיזו 90 טילים לקרבת התעלה, בניגוד מוחלט להסכם הפסקת-האש. כאשר הודיעה ישראל לארה"ב על ההפרות הבוטות, הגיבה מחלקת המדינה בטענה שקרית לפיה לא קודמו טילים ואין הפרה של ההסכם. רק אחרי שלושה שבועות, ואחרי שישאל פרסמה את התצלומים המוכיחים זאת, הודו באי רצון ב"טעותם", וגם אז סירבו לפעול נגד מצרים, על אף התחייבותם לשמירת ההסכם.<sup>36</sup> לבסוף, כפיצוי על הפרות ההסכם מצד המצרים, מכר הנשיא ניקסון לישראל 18 פנטומים – אותם פנטומים שהובטחו ומסירתם עוכבה. ככלל, דרש ניקסון מישראל ויתורים תמורת משלוחי נשק.

בינתיים התחולל בספטמבר 1970 אירוע בעל השפעה מרחיקת-לכת על יחסי ארה"ב-ישראל: חוסיין מלך ירדן החליט שאש"פ הרחיק לכת בהשתלטות על מדינתו, ויצא במלחמת חורמה נגד המחבלים. סוריה החליטה לנצל את המצב לכיבושה של ירדן, ושלחה צבא דרומה. הטנקים הסוריים כבר חצו את הגבול. סכנה ממשית נשקפה לא רק לירדן, אלא גם לערב-הסעודית הגובלת עמה. לארה"ב התברר שאם הסורים יחליטו לכבוש את רבת-עמון, אין בידה האמצעים הדרושים למנוע זאת או את התפשטות ההשפעה הסובייטית, שתבוא עם פלישה זו. ישראל החלה בגיוס קולני של צבאה – והסורים נסוגו. ישראל הפגינה יכולת צבאית מיידית ומידע מודיעיני "בזמן אמת". לאחר מכן טלפן הנרי קיסינג'ר אל שגריר ישראל בווינגטון, יצחק רבין, ומסר הודעה מהנשיא ניקסון: "הנשיא לא ישכח לעולם את התפקיד שישאל מילאה במניעת ההידרדרות בירדן ובבלימת הניסיון לבצע שם הפיכה."<sup>37</sup> ישראל הוכיחה עצמה כנכס לארה"ב ומעמדה השתפר מאוד בווינגטון עקב פעולה זו – אם כי לא במחלקת המדינה. משלוחי הנשק אליה תוגברו בכמות ובאיכות, וגם הסיוע הכספי הוגדל.<sup>38</sup>

בספטמבר 1970 מת עבד אל-נאצר, ואנואר סאדאת היה לשליט מצרים תחתיו. הוא רצה במשא ומתן על הסדר-ביניים בסיני. ביולי 1971 הציעה מחלקת המדינה הסדר-ביניים שעל-פיו תיסוג ישראל ממחצית סיני, כוח מצרי קטן יוכנס לסיני ותיקבע הפסקת-אש לשנתיים או שלוש. ישראל סירבה, וארה"ב הגיבה באמברגו דה-פקטו, כלומר, בלי להודיע על כך רשמית – על משלוח מטוסי פנטום שהובטח כבר פעמיים קודם לכן. רק בדצמבר אותה שנה חודשה אספקת הפנטומים, אחרי שגולדה ביקרה אצל ניקסון והסכימה לנהל משא ומתן עם מצרים על הסכם-ביניים.

### 3. מלחמת 1973: גזלת פירות הניצחון

#### ניקסון ומזכיר המדינה קיסינג'ר

ב-6 באוקטובר 1973 תקפו סוריה ומצרים במתואם ובו-זמנית את ישראל. המלחמה פרצה בתקופת כהונתו השנייה של ניקסון, כאשר הנשיא הועסק יותר ויותר בפרשת ווטרגייט, ומדיניות החוץ היתה למעשה בידי הנרי קיסינג'ר, שמונה בינתיים למזכיר המדינה. תנאי הכרחי לפתיחת המלחמה היו הטילים, שהמצרים קידמו באין מפריע בגדה המערבית של תעלת סואץ, תוך הפרה בוטה של ההסכם הפסקת-האש מאוגוסט 1970, עליו התחייבה ארה"ב לפקח, אך למעשה נתנה ידה להפרה המצרית. טילי סאם סובייטיים אלה סוככו על הצבא המצרי הפולש לסיני מפני התקפות אוויריות. ארה"ב ידעה לפחות ארבעה או חמישה ימים מראש שהמלחמה עומדת לפרוץ, ולא הודיעה על כך לישראל. יום אחד בלבד לפני שפרצה, הורה קיסינג'ר בגולדה לבל תנקוט צעד מונע ולבל תהיה הראשונה לתקוף. במילים אחרות, הוא קשר את ידיה של ישראל, והביא לכך שנמנעה מלהפציץ את בסיסי הצבא המצרי בתעלה בטרם תחל המתקפה – מהלך שהיה עשוי לקטוע את המלחמה באבה.

מלחמת 1973 הסתיימה בניצחון הצבאי הגדול ביותר של ישראל. מופתעת, ומתוך עמדת נחיתות, הגיעו כוחותיה בצפון כדי מטווחי-תותח מדמשק, ובמערב חצה צה"ל את תעלת סואץ והגיע עד כ-100 קילומטרים מקהיר. הארמיה המצרית השלישית נותקה וכותרה מכל עבריה על-ידי צה"ל.

כאן התערבה ארה"ב והכריחה את ישראל לאפשר את הזנתה ואחר-כך את חילוץ של הארמיה הנצורה. אף-על-פי שהרוסים החלו מיד באספקת נשק וציוד למצרים, עיכב קיסניגר בתואנות שווא את אספקת הנשק לישראל משך קרוב לשבועיים. המגמה היתה לשכנע את מדינות ערב כי ארה"ב אינה מתכוונת לתמוך יותר מדי בישראל ובכוונתה לדאוג לכך שניצחונה של ישראל יהיה מוגבל. רק ב-19 באוקטובר 1973 פנה הנשיא ניקסון לקונגרס וביקש אישור ל-2.2 מיליארדי דולר כמענק צבאי לישראל, במטרה "להשיג מאזן כוחות במזרח התיכון, ובדרך זו – יציבות".<sup>39</sup>

בהמשך איים הנשיא ניקסון ארבע פעמים על ישראל בעיצומים ישירים: פעם איים שלא ישחרר רבע מן ההקצבה של 2.2 מיליארד דולר כדי "להבטיח בדרך זו התנהגות טובה של ישראל" ערב כינוסה של ועידת ז'נבה; פעם הורה להפסיק את התמיכה אם ישראל לא תשנה את דעתה בדיונים על הפרדת הכוחות בחזית הסורית; איום נוסף נשמע בעת ביקורו בישראל ביוני 1974: הוא הזהיר אז שתמורת עזרתה המסיבית מצפה ארה"ב מישראל ל"גמישות" במשא ומתן; ובפעם הרביעית הורה ניקסון להפסיק העברת נשק שאושר כבר לישראל, ולהימנע מלקבל בקשות חדשות לנשק. הוראה זו ניתנה שלושה ימים לפני התפטרותו הכפויה, והוא לא הספיק לחתום עליה.

לדעת משקיפים השתמש הנרי קיסניגר בעיכוב משלוחי נשק לא רק בעת מלחמת יום הכיפורים, אלא גם לאחר מכן, כדי להשיג מישראל ויתורים בהתאם ליעדיה של ארה"ב בתקופה שלאחר מלחמת יום הכיפורים.

אדמירל הצי אלמו ז'מוולד, שהיה מפקד כוחות הים האמריקניים בעת מלחמת 1973, אמר בריאיון לניו-יורק טיימס שקיסניגר גילה לו כי "כוונתו לראות הקזת דם ישראלי, בכמות מספקת על מנת לרכך אותה לקראת הדיפלומטיה שהוא מתכנן לתקופה שלאחר המלחמה".<sup>40</sup> יש הטוענים כי בליט ברירה איימה ישראל שאם לא יחלו מיד משלוחי נשק, היא תיאלץ לפתוח במלחמה גרעינית. למחרת החלו משלוחי נשק גדולים. לישראל חסרו רק ימים בודדים להשלמת ניצחון מוחץ, וקיסניגר אמר לשגריר ישראל בווינגטון כי הוא נוסע למוסקבה להשיג עוד ימי לחימה אחדים; ואולם הוא חתם במוסקבה על הפסקת-אש, ללא ידיעת ישראל, במגמה לא לאפשר לה ניצחון מוחץ מדי, לדעתו.

**משה דיין** סיכם את עמדת ארה"ב בעת מלחמת יום הכיפורים ואמר בריאיון לניו-יורק טיימס:

כדי לחזק את מעמדה אצל הערבים, הציגה לנו ארה"ב אולטימטום, שעל-פיו נמצא את עצמנו בסכסוך עם ארה"ב אם לא נאפשר לארמיה השלישית לקבל מים ומזון... ארה"ב נכנסה לעניין ומנעה מאיתנו את פירות הניצחון. היה זה אולטימטום – לא פחות מזה. לולא לחצה עלינו ארה"ב, הארמיה השלישית והעיר סואץ היו נאלצות להיכנע. היינו לוקחים בשבי כ-40,000-30,000 חיילים מצרים נוספים, וסאדאת היה מוכרח להודות בכך בפני עמו. יכולנו להחזיקם רק יום אחד ואפילו לאפשר להם לצאת מפורקים מנשקם, אך זה היה משנה את כל ההתייחסות המצרית לשאלה אם ניצחו או הפסידו במלחמה. זה היה נותן לנו יותר קלפים במשא ומתן המעשי.<sup>41</sup>

במהלך חרם הנפט שהטילו מדינות ערב המפיקות נפט על המערב באוקטובר 1973, אמר הנשיא ניקסון: "...הדרך היחידה להפסיק את האמברגו היא לשכנע את הישראלים לנהוג בתבונה. אני שונא את המילה סחיטה, אך עלינו לנקוט אמצעים כלשהם כדי שילמדו להתנהג כראוי".<sup>42</sup> מובן שדברים אלה של ניקסון הציגו בפני העולם ארה"ב חלשה, פתוחה לסחיטה והססנית, ועודדו את הערבים להרבות בדרישות.

## ג'ראלד פורד

אפשר לסכם את עמדת וושינגטון בשלהי מלחמת 1973 ולומר שארה"ב היתה מעוניינת יותר בדיאלוג עם מצרים מאשר במתן אפשרות לישראל ליהנות מפירות הניצחון; במילים אחרות, ארה"ב היתה מוכנה למסמס את הניצחון הישראלי לשם ביסוס מעמדה במצרים.<sup>43</sup> כך סודר הסכם-הביניים הראשון בסיני. ושוב, כאשר דחתה ישראל את ההצעה המצרית להסכם סיני השני – הודיע הנשיא ג'ראלד פורד לראש ממשלת ישראל, יצחק רבין, במרס 1975, שאם ישראל לא תיכנע, תיפתח "הערכה מחדש" של מדיניות ארה"ב במזרח התיכון. פירושה של ההודעה היה הכלמת ישראל בפומבי, הפסקת משלוחי נשק בפעם המי-יודע-כמה, ואיום בהפסקת הסיוע הכספי. אחרי שחתמה על הסכם סיני השני (נסיגה עד מעבר למצרי המיתלה והגידול), קיבלה ישראל מארה"ב שורה ארוכה של הבטחות. ואולם, לנוכח ניסיון העבר בעניין השעיית נשק ותמיכה שהובטחו ו"הערכות מחדש" על כל ש'על – מה משמעות היתה להבטחה אמריקנית מסוג זה ?



## גימי קארטר

גימי קארטר נבחר לנשיאות בנובמבר 1976. הוא חשש מחידוש אמברגו הנפט, וסבר שהדרך היחידה למונעו היא לפייס את המדינות המפיקות נפט. הוא ציפה שישראל תשתף פעולה, כלומר, תימנע מהקמת יישובים ביהודה, שומרון, עזה ורמת-הגולן, ותסכים לחזור לגבולות 1967. הוא סמך את ידו על תוכנית השלום שנכללה במסמך ברזקנינגס מדצמבר 1975, ובה הדרישה שישראל תחזור לגבולות 1967;<sup>44</sup> בכך היה קארטר לנשיא הראשון שאמר בפומבי כי ישראל צריכה לסגת מכל השטחים שאבדו לערבים במלחמת ששת הימים. מחלקת המדינה אמרה עוד ב-1975, וחזרה ואמרה, שיישובים ישראלים ב"גדה המערבית" הם בלתי-חוקיים. היא כללה בהגדרה זו גם את השכונות היהודיות החדשות בירושלים. קארטר עוד הרחיק לכת ותמך ב"בית לאומי" לפלשתינים. הוא הציע שאש"פ ישתף בדיוני ז'נבה, אם יקבל את ההחלטה 242 של האו"ם, אך ערפאת סירב. ההסכם של הנשיא קארטר עם בריה"מ על כינוס ועידת ז'נבה עורר סערה בקונגרס ובעיתונות, מפני שהנשיא תרם בכך להחזרת הרוסים לעמדת השפעה במזרח התיכון; לבסוף נאלץ קארטר להרפות.

מדיניותו הכוללת הביאה לגירוש השאח מאיראן. ההערכה שקארטר הוא חלש ורך ולא יגיב, המריצה את הסובייטים לפלוש לאפגניסטן, ועודדה את ארגוני הטרור לחטוף בני-ערובה מערביים בלבנון. באתיופיה ובתימן התחוללו מלחמות אזרחים. בכל זה לא היה כדי לשכנע את קארטר שהסכסוך הערבי-הישראלי אינו הבעיה בהא-הידיעה במזרח התיכון. הוא הטיל וטו על עסקות נשק של ישראל עם מדינות דרום-אמריקה, מכר נשק לערב-הסעודית, ולא עשה דבר בעניין החרם הערבי הכלכלי נגד ישראל. קשה להאמין, אך הוא שיבח את אסאד, שליט סוריה, ואמר "שהוא, משך שנים רבות, תומך נלהב של החיפוש אחרי שלום".<sup>45</sup>

נסיעתו של נשיא מצרים אנואר סאדאת לירושלים ב-19 בנובמבר 1977, היתה ככל הנראה הפתעה לאמריקה. ואולם כאשר לא הושג הסכם במשך כשנה, ראה בזה קארטר אסון. בשלב זה הוזמן סאדאת לווינגטון, וקארטר אמר לאחר מכן לשר החוץ משה דיין כי ישראל מוכרחה לסגת מיהודה ושומרון. לבסוף הזמין הנשיא משלחת מצרית בראשות סאדאת ומשלחת ישראלית בראשות בגין לקמפ דייוויד. המשלחות שהו שם כעשרה ימים בישיבות אינטנסיביות וממושכות, שבסופן הושג, ב-17 בספטמבר 1978, הסכם-בסיס לשלום מצרי-ישראלי. אף-על-פי שהבעיה העיקרית היתה היחסים בין מצרים לישראל, הרי נדונו גם בעיות הקשורות לערביי ארץ-ישראל, ומנחם בגין הסכים שיש להכיר ב"זכויות הלגיטימיות" של הפלשתינים. קארטר תמך בישות פלשתינית הקשורה בירדן. לבסוף שלח מכתב לסאדאת, שבו נאמר כי ירושלים המזרחית היא בבחינת שטח כבוש. אחרי קמפ דייוויד אמר הנשיא קארטר ששום מנהיג ערבי לא יוכל להסכים להמשכם של שלושה דברים: כיבוש הגדה המערבית, כיבוש ירושלים המזרחית והעדר פתרון ל"בעיה הפלשתינית".<sup>46</sup>

סטיבן שפיגל, פרופסור למדעי המדינה באוניברסיטת קליפורניה וחוקר המזרח התיכון, מתאר את התקופה שבו קמפ דייוויד לחתימת הסכם השלום עם מצרים כתקופה שבה התפתח "תהליך שהפך קבע: הערבים לוחצים על הממשל האמריקני, וזה מצדו לוחץ על ישראל המתגוננת".<sup>47</sup> תהליך זה כלל ישיבות עם שני הצדדים. בישיבות עם ישראל, ובוודאי גם עם הערבים, הגיעו להסכמות בסעיפים מסוימים שנחשבו לניסוח סופי. בדרך כלל היה זה אחרי ויתור כלשהו מצד ישראל, והבנה שהדבר ימנע צורך בויתור נוסף. כך, למשל, הסכים בגין בעת ביקורו בווינגטון לנוסח מסוים שהובטח לו כי יהיה הנוסח הסופי; אך בעת פגישתו עם סאדאת במרס 1978 נענה הנשיא קארטר לדרישה מצרית ושינה מה שהוסכם עם ישראל. לאחר מכן הובא הנוסח המתוקן – ללא התייעצות עם ישראל – כנוסח מוסכם סופי.

בשל התבוסה המדינית הקשה באיראן, עשה גימי קארטר מאמצים גדולים להשיג הצלחה בעלת משמעות שתוכל להשפיע על דעת-הקהל בארה"ב. הוא לחץ להשגת הסכם ישראלי-מצרי, ולבסוף נחתם הסכם שלום שעל-פיו נסוגה ישראל מכל סיני, תוך ויתור על שדות הנפט ועל כל שותפות בניצולם, ועל שדות התעופה ומתקנים אחרים שהקימה ישראל בחצי האי. השלום עם מצרים עלה לישראל מיליארדים רבים של דולרים – לדעת רבים, יותר מכל מלחמה עם מצרים. ארה"ב פיצתה את ישראל בסכום שאינו מגיע אלא לרבע ואולי פחות מהוצאותיה.

הנה מה שאמר סאדאת על חוזה השלום עם ישראל: "מנחם המסכן. אני יצאתי מזה עם סיני בידי, ומנחם – עם פיסת נייר בידו ועם חובות."

## 4. המלחמה הקרה – עד התמוטטות בריה"מ

### רונלד רייגן

רונלד רייגן, נשיא ארה"ב משנת 1980 ועד 1988, ראה בבלימתה של בריה"מ את תפקידו העיקרי. הפלישה הרוסית לאפגניסטן הביאה אותו להכרה שדרוש במזרח התיכון כוח צבאי שיוכל לבלום ניסיונות

התפשטות צבאיים מצד רוסיה באזור. ניסיון העבר הבהיר לו חד-משמעית שכוח צבאי כזה מצוי אך ורק בישראל.

במאמר שהתפרסם בחתימתו של רייגן מושינגטון מיסט עוד באוגוסט 1979, כשלושה חודשים לפני שנבחר, כתב:

נפילתה של איראן העצימה את ערכה של ישראל כנכס אסטרטגי, אולי האחרון שעליו ארה"ב יכולה לסמוך במזרח התיכון... לישראל כוח רצון של דמוקרטיה, לכידות לאומית, יכולת טכנולוגית וכוח צבאי ההופכים אותה לבעלת-ברית אמינה של אמריקה.

לפיכך צידד רייגן בקשר צבאי עם ישראל, ותמך בהסכמי שיתוף פעולה אסטרטגיים עמה. הקשר ההדוק עם ישראל התבקש מכמה סיבות:

- רמתו וכוחו לחימתו של צה"ל;
- המדיניות הפרו-מערבית של ישראל;
- יכולתה התעשייתית והטכנולוגית המתוחכמת, שהביאה חברות טכנולוגיה אמריקניות גדולות לפתוח מרכזי מחקר בישראל.

בחותמו על הסכם שיתוף הפעולה האסטרטגי (NSDD [National Security Decision Directive] 111), אימץ רייגן את השקפתם של 170 גנרלים ואדמירלים אמריקנים בדימוס, ששלחו מכתב לנשיא קארטר ובו עמדו על כך ש"ישראל מסוגלת לא רק להעניק מטרייה אווירית לציוד שיאוחסן על אדמתה, אלא גם לכוחות אמריקניים הפועלים באזור, כולל לצי השישי". בהמשך המכתב עמדו הקצינים על כך ש"לולא כושרם של הכוחות הישראליים, היתה ארה"ב נאלצת עתה להציב מספר גדול של חיילים וכמות גדולה של ציוד באזור."

כתוצאה מהסכם זה חלו כמה התפתחויות חשובות ביחסי שני העמים:

- נחתם הסכם מסחר מיוחד במינו, כפי שלא נחתם קודם לכן עם שום מדינה. הסכם זה שימש בסיס להסכם הסחר שחתמה ארה"ב לאחר מכן עם קנדה;
- ב-1985 הנשיא רייגן הציע לישראל להיכנס למועדון המצומצם והאקסקלוסיבי של מדינות העוסקות במחקר ופיתוח של "תוכנית מלחמת הכוכבים" (SDI – Strategic Defense Initiative);
- ב-1987 ישראל הפכה להיות "בעל-ברית בכיר שמחוץ לנאט"ו" (Major Non-NATO-Ally);
- נעשו הכנות להצבת ציוד צבאי אמריקני בישראל;
- ב-1987 נחתם הסכם-הבנה בין שר הביטחון הישראלי ומזכיר ההגנה של ארה"ב, ששיפר באופן ניכר את הנגישות של התעשייה הצבאית הישראלית לרכישות משרד הביטחון האמריקני.

מכאן שרונלד רייגן היה הנשיא האמריקני הראשון שהעריך אל נכון את תרומתה הפוטנציאלית המתמשכת של ישראל לאינטרסים האסטרטגיים של ארה"ב. היחסים בין שתי המדינות השתפרו והועמקו. שום נשיא לפני רייגן לא כינה את ישראל "בעל-ברית" ולא ראה בה נכס אסטרטגי מלא. ועדיין, במסגרת מכירות נשק למדינות ערביות "מתונות", הסכים הנשיא רייגן למכור מטוסי AWACS (מטוסי ביון, תצפית והכוונה) לערב-הסעודית. צעד זה מומש למרות עימות עם הקונגרס ועם השדולה הישראלית. הקונגרס אישר את העסקה ב-29 באוקטובר 1981, אחרי שישה חודשי מאבק עם הממשל. בתמורה הודיע ממשל רייגן לקונגרס כי "המחויבות האמריקנית המוצקה לשמירת יתרונה הצבאי האיכותי של ישראל תבטיח את עליונותה הצבאית על כל הרכב של אויבים סבירים בעתיד הנראה לעין". בזמנו, אחרי ההסכם בין ישראל למצרים, הסכים הנשיא קארטר למכור נשק רב לישראל, לרבות מטוסים. בו בזמן הסכים למכור אותו סוג מטוסים לערב-הסעודית, אך ללא מכלי הדלק המיוחדים המאריכים מאוד את טווח הטיסה. הטיעון היה שערב-הסעודית זקוקה למטוסים לצורכי הגנה. אי-מכירתם של מכלי הדלק הנתיקים היה חלק מההסכם, כאשר הקונגרס נתן את אישורו לעסקה. בשעה שסיכם על מכירת מטוסי האיזואקס ומטוסי קרב חדישים לערב-הסעודית, נסוג הנשיא רייגן מההבטחה שנתן קארטר זמן קצר לפני-כן – וצייד את המטוסים האלה במכלי דלק נתיקים.

\*

ב-7 ביוני 1981 השמידה ישראל את אוסירק, הכור הגרעיני של עיראק ליד בגדד, בפעולה אווירית נועזת. מה שהתרחש לאחר ביצוע פעולה זו משקף היטב את מכלול היחסים בין ישראל לארה"ב. חיסולו של הכור היה כורח ביטחוני לישראל ולארה"ב כאחד. בדיעבד אין על כך חולק. אבל תגובתה של ארה"ב אז היתה קשה: היא גינתה את ישראל גינוי חריף ביותר. לא זו בלבד, אלא שהנשיא רייגן הודיע על השעיית משלוח של ארבעה מטוסי F-16 לישראל. רוברט מק-פרלן, יועץ מחלקת המדינה, אמר בהקשר זה: "התקפת האוויר של ישראל הגבירה מתחים, ערערה את האמון במדיניות האמריקנית והצמיחה קשיים חדשים."

חודש לאחר מכן, כשמטוסי חיל-האוויר הפציצו את מפקדת אש"פ בטוניס, הורחב האמברגו לשישה מטוסים נוספים.

עמדתה של ארה"ב בעניין הכור העיראקי היתה אות וסימן לעולם כולו לפתוח במסע גינויים כלפי ישראל, זאת חרף העובדה שהגינניים למיניהם לא הצליחו להשתיק את אנקת הרווחה שנשמעה מקצה תבל ועד קצה, כולל, ואולי במיוחד, במדינות ערב. ברבות הימים כבשה עיראק את כוויית, וארה"ב יצאה בינואר 1991 למלחמה נגדה. ברור מעבר לספק ומקובל על הכל, שלו היתה אז בידי עיראק פצצת אטום, לא יכול היה להיערך מבצע *סופה במדבר*, וערב-הסעודית היתה בסכנת כיבוש בלתי-אמצעית. זוהי דוגמה קלאסית למצב שבו ישראל הגנה למעשה על אינטרסים חיוניים ביותר של ארה"ב, ובתגובה זכתה ממנה לגינוי, לנזיפה ולעיכוב באספקה של מטוסים שמכירתם אושרה קודם לכן.

ביוני 1982 יצאה ישראל למלחמת לבנון, בכוונה לחסל את בסיסי אש"פ בדרום-לבנון, שהיו, למעשה, מדינה-בתוך-מדינה, בעלת צבא ההולך ומתעצם. המלחמה קידמה את העניין האמריקני במזרח התיכון ובעולם כולו. אש"פ וסוריה, בעלי בריתה של בריה"מ, הוכו בלי שרוסיה באה לעזרתם – לקח לכל מדינות האזור. מערכות הנשק האמריקני שבידי ישראל הביסו את הנשק הסובייטי החדש ביותר, בכלל זה עשרות מטוסים סוריים שהופלו תוך שעות מספר ומערכת טילים נגד מטוסים שהושמדה – מערכת הגנה אווירית כמו זו שהגנה גם על כוחות ברית ורשה – מה שהותיר את ההגנה האווירית הסובייטית פרוצה. תיקון המערכת עלה לברייה"מ כסף רב, ולמעורב נחסכה הוצאת סכום עתק להכנת מערכת תקיפה חדשה, שסבורים היו כי היא נחוצה לפיצוח מערך ההגנה האווירי הרוסי. בנוסף, נוסתה בהצלחה שיטה לפיצוח השריון של הטנק T-72, שנחשב קודם לכן כעמיד בפני הפגזים שהיו בנמצא באותה עת. נשק השלל הרב שנתפס, כולל מערכות מודרניות ביותר, הקנה לארה"ב יתרון של הכרת נשק האויב (ראה חלק שני פרק 2).

ואולם כבר בתחילת המלחמה, הצליחה ארה"ב לגרום נזק קשה לישראל. היא הבטיחה עוד ביוני 1982 למלך ערב-הסעודית שישאל לא תיכנס לביירות. מובן שהודעה זו נמסרה מיד לאנשי אש"פ, שהתבצרו בביירות וסירבו להתפנות משם, בידיעה שישראל לא תנסה לכבוש את העיר. עניין זה לא רק שהאריך את המלחמה שלא לצורך, אלא אף הסלים והרחיב אותה.<sup>48</sup>

איומים בלתי-ישירים להפסיק את המענק או להשעותו שימשו את ממשל רייגן גם בעת מלחמת לבנון. הדבר נעשה בדרך של הפצת שמועות וספקולציות לגבי עתיד הסיוע. ממשל רייגן השתמש גם באיומים שהתבססו על "הפרות" כביכול של הסכמי הסיוע. בדרך זו ביקש הממשל להסתתר מאחורי טיעונים לגליסטיים ולהימנע מהאשמות בקיומם של מניעים פוליטיים. עם קבלת *חוק הגולן* בכנסת, השעה הנשיא רייגן שוב את משלוחי הנשק שיועדו לישראל.

בספטמבר 1982 פרסמה ארה"ב את *תוכנית רייגן למזרח התיכון*, לפיה יהיה לפלשתינים שלטון עצמי, אך לא מדינה. הוא הציע להקפיא את ההתנחלויות, לתת זכות לערביי ירושלים המזרחית להסתפח לאוטונומיה, אך אמר שאין לצפות מישראל שתחזור לגבולות הצרים והבלתי-ניתנים להגנה שקדמו למלחמת ששת הימים. אגב, מי שהיה אז מזכיר המדינה, הגנרל אלכסנדר הייג, דיבר בספטמבר 1982 בפני מנהיגים יהודים, ואמר כי בן-חן את הסכמי קמפ דייוויד בקפידה, ולא מצא בהם שום התחייבות ישראלית לסיים את התנחלות הקבע ביהודה ושומרון.<sup>49</sup>

\*

פרשיות אחדות שהתחוללו בתקופת שלטונו של הנשיא רייגן העיבו אף הן על היחסים עם ישראל:

- האחת היא פרשת ג'ונתן פולרד;
- הפרשה השנייה, הקרויה איראן-גייט, כרוכה במכירת נשק לאיראנים תמורת שחרור בני-ערובה אמריקניים. את הכספים ששילמו האיראנים העבירו פקידי ממשל *לקונטראס* בניקרגואה בחשאי, ללא ידיעת הקונגרס. אישים בכירים בממשל האמריקני טפלו על ישראל שהיא זו שיזמה את ה"עסקה". האשמה זו התבררה כשקרית. חלק מהמעורבים נשפטו, וחלק היו צפויים לעמוד למשפט על פשעים שהיו כרוכים בפרשה. אלה ניצלו רק בזכות חנינה שהעניק להם הנשיא ג'ורג' בוש (שהיה מעורב ישירות בפרשה בשעה שניהן כסגן נשיא בימי רייגן);
- פרשה שלישיית התרחשה בתקופה שבין בחירת בוש (האב) לנשיא בנובמבר 1988 לבין השבעתו בינואר 1989. מזכיר המדינה של ממשל רייגן, ג'ורג' שולץ, פנה לאש"פ והזמין אותו למשא ומתן. פעולה זו, שהיתה מנוגדת לעמדתה של ישראל, נעשתה על-פי בקשתו של הנשיא הנבחר ג'ורג' בוש, שלא רצה להתחיל את כהונתו בצעד אנטי-ישראלי דרסטי גלוי.

**ג'ורג' בוש (האב)**

הנשיא ג'ורג' בוש עלה לשלטון בינואר 1989, בשעה שבמזרח-אירופה החל תהליך ההשתחררות מבריה"מ, ובה עצמה החל המשטר הקומוניסטי להתמוטט. כעבור זמן קצר הסתיימה המלחמה הקרה והעולם נכנס לעידן חדש. במהרה התברר שבעת ארה"ב היא אמנם מעצמת-העל היחידה בעולם, אולם מעמדה שוב לא היה כמקודם, שכן התחזקו כוחות אחרים אשר מצאו מקום בריק שנוצר עם חיסולה של בריה"מ: גרמניה ועמה מערב-אירופה; יפן ומדינות דינמיות אחרות במזרח הרחוק; וסין, שהחל בה תהליך של התפתחות כלכלית מואצת. מקבילית כוחות חדשה החלה להיווצר בעולם.

בתקופת רייגן הוחזקה ישראל ככוח היחיד במזרח התיכון שיכול למלא תפקיד משמעותי בבלימתה של בריה"מ, בפועל או בכוח. נוכחותה אפשרה חיסכון ניכר בכוחות צי אמריקניים שנשלחו למזרח הים התיכון, וכן אפשרה לארה"ב שלא להחזיק כוח צבאי יבשתי במזרח התיכון. עתה לא היה לנשיא בוש צורך בכוח ישראלי כשותף בזירה הבינלאומית. ארה"ב חדלה לדבר על ישראל במונחים של "נכס אסטרטגי". מדיניותו של בוש באזור התבססה בעיקר על אינטרסים כלכליים – הבטחת אספקת נפט בכמות הנדרשת ובמחירים סבירים; מכירת מוצרים אמריקניים למדינות האזור; ובלימתה של איראן. מטרה זו קיווה הנשיא בוש להשיג באמצעות חיזוקה של עיראק.

מעמדן המתחזק של מדינות ערב בווינגטון גרר לחץ חזק, לפעמים ברוטאלי, שהפעיל הממשל האמריקני על ישראל, כדי שזו תוותר על הישגיה במלחמת ששת הימים ותחזור לגבולות המסכנים את קיומה. עם זאת הביעו הנשיא בוש ואנשי ממשלו שוב ושוב את מחויבותם לקיומה וביטחונה של ישראל, וטענו שהם מקיימים את ההתחייבות לשמור על עליונות צבאית איכותית של ישראל לעומת מדינות ערב המקיפות אותה. ואולם, אם פער הזמן בין מכירת מערכות נשק אמריקניות חדשות לישראל לבין מכירתם לערבים היה בעבר שנים, הרי בתקופת בוש ירד פער זה לחודשים. לדוגמה, מסוקי אפאצ'י נמכרו למדינות ערב רק חודשים מועטים אחרי שנמכרו לישראל. יתר על כן, בין השנים 1981 ל-1986 סיפקה ארה"ב נשק לערב-הסעודית בסכום של 29 מיליארדי דולרים, ובשנות כהונתו של בוש המשיכו האמריקנים למכור לה נשק במיליארדים רבים. בשנים 1988 עד 1993 מכרה ארה"ב נשק למדינות ערב בסך 40 מיליארדי דולרים, מזה לערב-הסעודית בסכום של יותר מ-25 מיליארד דולרים (ראה חלק שני פרק 1). בתשובה לשאלה שהציגה ועדה בקונגרס, אמר נציג משרד ההגנה האמריקני ש"כל מערכת נשק שנמכרה לישראל, נמכרה גם לפחות למדינה ערבית אחת".<sup>50</sup>

להצדקת מכירות הנשק האדירות למדינות ערב, אמר תת-שר המדינה, רגינלד ברתולומיי ב-31 באוקטובר 1990: "קיימת התחייבות של הממשל האמריקני לשמור על עליונות איכותית של ישראל על אויביה בכוח. אולם איננו מאמינים שחיזוק כושר ההרתעה ויכולת ההתגוננות של שותפינו במפרץ הפרסי ובערב-הסעודית יפגעו כתוצאה מהתחייבות בסיסית זו".<sup>51</sup>

ראוי לזכור כי בעבר היו טענות שערב-הסעודית העבירה נשק שרכשה בארה"ב למדינות אחרות, לצורך מלחמה בישראל. המפגש הראשון בין הנשיא בוש לראש הממשלה יצחק שמיר התקיים באפריל 1989. הוא עמד בסימן חילוקי דעות לגבי ההתיישבות הישראלית ביהודה ושומרון. בוש טען אחר כך ששמיר התחייב בפגישה זו שלא להעלות יישובים חדשים, והאשים אותו לאחר זמן בהפרת ההתחייבות. לאחר הפגישה הופעל לחץ אמריקני חזק על-ידי סירוב למכור סוגי נשק שונים לישראל, השתלת ידיעות חוזרות ונשנות באמצעי התקשורת על הפרת התחייבויות של ישראל – כגון העברת טכנולוגיה אמריקנית לדרום-אפריקה ואחר כך לסיין, הפרת זכויות אדם וכד'. באותה תקופה העלתה קבוצה של חברי קונגרס הצעה לנכות את הסכומים שמוציאה ישראל בשטחים מהסכום הכולל של המענק, ואחר כך מן הערבויות לקבלת הלוואות שישראל ביקשה. הצעתם לא התקבלה.

בנוסף לכך, הביא הנשיא בוש לביטול החלטת האו"ם משנת 1975, המגדירה את הציונות כגזענית – כנראה כמילוי תנאי שהעמיד ראש ממשלת ישראל, יצחק שמיר להליכתו לוועידת מדריד. כמו-כן היה חלקו רב בהשגת ההגירה הגדולה של יהודים מבריה"מ ומאתיופיה.

**5. "סופה במדבר" וסיומה במדריד****ג'ורג' בוש (האב) – המשך**

באוגוסט 1990 פלש צבא עיראק לכוויית. עד ערב הפלישה ממש, תמך ממשלו של בוש בעיראק וחיזק אותה בכל דרך אפשרית, גם בהעברת כספים מאחורי גבו של הקונגרס. כמו-כן התעלם, ואולי אף סייע, לתוכנית הגרעין העיראקית, שלא לדבר על ההתעלמות המוחלטת של ארה"ב מהשימוש בלוחמה כימית נגד הכורדים ורציחות המוניות אחרות שביצע סדאם חוסיין. היה זה אחד המשגים החמורים במדיניות הערבית של ארה"ב, משגה שהוליד, בסופו של דבר, לפלישה לכוויית (ראה חלק שני פרק 1). מכל מקום, משום כך סיכן המצב החדש את אספקת הנפט לעולם המערבי ולמזרח הרחוק, ובוש נאלץ לפעול.

בוש הצליח להקים קואליציה בינלאומית שבה השתתפו גם מדינות מן האזור (טורקיה, מצרים וסוריה). אל ישראל לא פנו כלל; אי-הכללתה בקואליציה הדגישה את השקפת הממשל – שישראל הנה גוף זר באזור וכי מדיניות הממשל האמריקני היא שלא להזדקק לשיתוף פעולה גלוי עמה. מעשה זה היה מנוגד באופן קוטבי למדיניות שנקטה ארה"ב בעבר, כאשר הסתמכה על ישראל לצורך בלימת הפיכות ופיקוח על מצבי חרום באזור, כמו פלישת הצבא הסורי לירדן ב-1970 או בעת שהתחוללה ההפיכה בעיראק בסוף שנות ה-50; אז נשקף איום לירדן, וישראל אפשרה לבריטניה, על-פי בקשת ארה"ב, להעביר צבא ונשק שהוטס מעל ישראל אל שכנתה במזרח.

שישה חודשים היו דרושים לארה"ב, בשנת 1990, כדי לרכז את הכוח שחשבה לנחוץ על מנת שתוכל להתחיל במלחמת המפרץ. משך זמן זה מעיד על כך שאין באפשרותה של ארה"ב, גם לו רצתה בכך, להתערב עם צבאה במהירות במלחמה במזרח התיכון, ולכן לערבויות שתיתן לגבולותיה ולשלמותה של מדינה כלשהי באזור אין משמעות מעשית. דיבורים בעניין זה אין תפקידם אלא לסבר את האוזן.

לאחר שפרצה המלחמה בינואר 1991, לא הרשתה ארה"ב לישראל בשום אופן, וחרף דרישותיה החוזרות, להגן על עצמה לאחר שהותקפה בטילי סקאד עיראקיים. מפקדי צבא אמריקנים אף איימו שיפילו מטוסים ישראלים אם יופיעו בשמי עיראק, וסירבו בתוקף למסור לחיל-האוויר הישראלי את הצופן המזהה מטוס ידיוותי מעל שמי עיראק. הן מצרים והן סוריה אמרו בפומבי כי הן מבינות את זכותה של ישראל להגנה עצמית, אך גם הצהרות אלה לא ריכזו את התנגדותה התקיפה של ארה"ב להשתתפות ישראלית במלחמה.

כדי להרגיע את הרוחות ולעורר רושם שמשוה בכל זאת נעשה להגנתה של ישראל, שלחה ארה"ב כמה סוללות פטרייט לישראל. הסוללות היו מן הדגם הישן שפותח להגנה בפני מטוסים, ולא היה אפוא כלל מקום לצפות להצלחה בתפעולם נגד טילים. בדיעבד התברר כי הם לא השמידו טיל כלשהו, אף שפגעו בכך-7 או 8 מהם. לאחר כל אלה נשמעת טענתו של הנשיא בוש ש"בחורים שלנו נאלצו להגן על ישראל" יותר כהתגרות מכוונת בישראל מאשר כתיאור של מה שהתרחש באמת.

ארה"ב עוד הוסיפה והעבירה לישראל מידע מצוץ מן האצבע: היא מסרה לה שחיל-האוויר האמריקני פועל נמרצות במערב עיראק, האזור ממנו שוגרו טילי הסקאד על ישראל, ומשמיד מדי יום כך וכך משגרים נייזים. לאחר מכן התברר שלא היה שמץ של אמת בהודעה, שכן אין עדות להשמדתו של משגר נייז אחד. בתחילת המלחמה נמסר לישראל שכשליש מהגיחות של חיל-האוויר האמריקני יכוּנו למערב עיראק, ואולם לאחר מעשה התברר כי מתוך סך של כ-118,000 גיחות במשך המלחמה כולה, רק 3,000 הופנו למערב-עיראק.<sup>52</sup>

בקואליציה הצבאית שהקימה ארה"ב, השתתפו גם כוחות צבא מצרי וסורי. כוחות אלה לא לקחו חלק פעיל במלחמה, וסוריה אף עשתה זאת באופן הפגנתי. אולם הנשיא בוש הבטיח לשליטי מדינות ערב כי במחיר "השתתפותם" בקואליציה – תמורת זאת שערב-הסעודית העניקה לארה"ב אפשרות להגן עליה ועל משטרה, או תמורת הימצאותם במקום של מצרים וסוריה – יפעל להורדתה של ישראל מרמת-הגולן, לסילוקה מיהודה ושומרון ולניתוק ירושלים המזרחית מישראל. כך על כל פנים טענו עיתוני מצרים, סוריה וערב-הסעודית, מפי שליטיהם, שטענו כי קיבלו הבטחות כאלה. כאשר נשאל על כך, השיב מזכיר המדינה גיימס בייקר שהחזרתה של ישראל לגבולות שלפני 5 ביוני 1967 היא מדיניותה המסורתית של ארה"ב.

מכה קשה נוספת הנחית הנשיא בוש על ישראל כאשר ממשלו פיצה אותה על הנזקים שנגרמו לה כתוצאה מן המלחמה במיליארד דולר בלבד, כחמישית מן הנזק הישיר, ולכל היותר עשירית מן הנזק הכולל; בו בזמן מחק למצרים – כפרס נוסף על "השתתפותה" – חובות בגובה שבעה מיליארדי דולרים.

משא ומתן ממושך, כולל ויכוחים קשים וממושכים בין ראש ממשלת ישראל, יצחק שמיר, לבין מזכיר המדינה גיימס בייקר, קדם לפתיחת ועידת השלום האזורית במדריד באוקטובר 1991. כבר בפתיחת הוועידה התברר כי ארה"ב שינתה את שהוסכם עם ישראל: גיימס בייקר אמר בפתיחת הוועידה שארה"ב לא תתערב בעניין הגבולות, וכי זהו נושא שעל הצדדים יהיה ללבן בינם לבין עצמם; אך הנשיא בוש סתר את דבריו, ואמר כי הוא דוגל בפשרה טריטוריאלית כבסיס לשלום.

במהלך 1992 ועד להחלפת השלטון בישראל ובארה"ב, הלכה ונעכרה האווירה ביחסים בין שתי המדינות. בוש הפעיל לחץ כבד והולך להפסקת ההתנחלויות ולווייתורים טריטוריאליים מצד ישראל, דרש לא רק שלא להקים התנחלויות חדשות, אלא גם להקפיא התחלות בנייה בהתנחלויות קיימות. ב-6 בינואר 1992 תמכה ארה"ב בהחלטת מועצת הביטחון 726 ה"מגנה בחריפות את החלטת ממשלת ישראל הכובשת, לגרש 12 אזרחים פלשתינים משטחים פלשתיניים כבושים". החלטה זו היתה גורם מכריע בביטול הגירוש; למותר לציין שהמיועדים לגירוש היו מראשי הטרור.

ראוי להזכיר כי לא היה זה הגינוי הראשון בתקופת שלטונו של בוש האב, וכי הצירוף "מגנה בחריפות" לא הועלה אף פעם קודם לכן בהקשר של ישראל. אפילו החלטת האו"ם בנוגע לפלישת עיראק לכוויית מדברת על "גינני", ולא על "גינני חריף".



ה"אינתיפאדה" של ערביי יהודה, שומרון ועזה החלה כשנה לפני שהחלה כהונתו של בוש האב, והתבטאה בטרור מוגבר, ברצח אזרחים וחיילים, חסימות כבישים, יידי אבנים ובקבוקי תבערה על מכוניות ישראליות בשטחים, שגרמו פגיעה וגם הרג של נהגים ונוסעים. טרור אינו יכול להתקיים ללא תמיכת האוכלוסייה. טרוריסטים הפועלים ללא סיוע ישיר או לפחות עקיף מצד האזרחים, נתפסים כעבור זמן קצר. ישראל פיתחה אמצעים יעילים לגילויים ותפיסתם של העוסקים בטרור. מודיעין שנאסף על-ידי שירות הביטחון הכללי (השב"כ), בעזרת סייענים מתושבי השטחים יחד עם יחידות עילית, אפשר לגלות במוקדם או במאוחר את האחראים למעשי הטרור, לתופסם ולהענישם. ואולם, בדרך זו בלבד אי אפשר היה לחסל טרור שתואם ונוהל על-ידי מפקדת אש"פ בטוניסיה, וכנראה גם בארצות שכנות לישראל.

קיימים אמצעים לטפל במנהיגי טרור ובאוכלוסייה המסייעת לו. זאת מלחמה קשה ובלתי-נעימה. בין האמצעים שהוכיחו את יעילותם היה גירוש תושבים שהם בעלי אזרחות ירדנית, מיהודה ושומרון לירדן. אפשר להשפיע גם באמצעות לחץ על האוכלוסייה. למשל: עוצר ממושך, קנסות, מניעת רישיונות למיניהם ועוד. ואולם, ממשל בוש פעל ישירות, ובאמצעות האו"ם, כדי למנוע מישראל שימוש באמצעים אלה. ההחלטה לגרש את ראשי הטרור גררה עימות קשה עם ממשל ארה"ב וגיינויים באו"ם שהתקבלו ללא וטו אמריקני. גם האמצעים האחרים גונו על-ידי הממשל, ובעקבותיו על-ידי אמצעי התקשורת ההמונית, שצילמו בצורה סלקטיבית והראו את חיילי צה"ל רודפים אחר ילדים, אך מיעטו להראות את ה"ילדים" זורקים בקבוקי תבערה על חיילים. הלחץ על ישראל הלך וגבר, והממשל הצליח לכפות על צה"ל ויתור על אמצעי לחימה רבים, עד שחשף והשאיר את ישראל בלתי-מוגנת כמעט בפני הטרור.

אדוארד ג'רג'יאן, עוזר מזכיר המדינה לענייני המזרח התיכון ושגריר ארה"ב בישראל מסוף 1993, בנאום שנשא ב-11 ספטמבר 1992, מנה את האינטרסים האמריקניים באזור:

יש לנו שתי מטרות עיקריות: ראשית, אנו מעוניינים בשלום קבע צודק ומלא בין ישראל וכל שכנותיה, כולל הפלשתינים; ושנית, אנו שואפים להשיג סידורי ביטחון ברי-קיימא שיבטיחו יציבות וגישה מסחרית בלתי מופרעת למאגרי הענק של הנפט בחצי האי ערב ובמפרץ הפרסי.

במילים אחרות: השלום "הצודק והמלא" בין ישראל ושכנותיה, צריך להבטיח, על-פי הבנת הממשל האמריקני, את זרימתו הבלתי מופרעת של הנפט.

דברים זהים לאלה, השמיע בתחילת 1993 מרטין אינדיק, הממונה על ענייני המזרח התיכון במועצה לביטחון לאומי ואחר כך שגריר בישראל.<sup>53</sup> באותה שנה נמשכו שימועים ודיונים בעניין בקשתה של ישראל מממשלת ארה"ב לתת לה ערבויות להלוואות שתבקש מגורמים פיננסיים שונים בעולם לצורך קליטת העולים מבריה"מ. ספק אם היה צורך בערבויות אלה, אך העובדה היא שהן לא אושרו עד אחרי החלפת השלטון בישראל. לא זו בלבד, אלא שבאותה תקופה השמיע הממשל ביקורת חריפה על כלכלתה של ישראל, במגמה לשכנע חוגים פיננסיים בעולם שישראל לא תהיה מסוגלת להחזיר את ההלוואות. בכך הקשה הממשל על האופציה של ישראל להשיג הלוואות ללא ערבויות, וזאת חרף העובדה שישראל דייקה תמיד בהחזרת הלוואותיה.

כשהתנהלה מערכת הבחירות בישראל, באביב 1992, לא הסתירו הנשיא בוש ואנשיו שהם מעדיפים את מפלגת העבודה על פני הליכוד. מזכיר המדינה גיימס בייקר אף דיבר בגלוי על אהדתו של הממשל האמריקני לרבין, ויחד עם מניעת הערבויות משמיר, תרם הדבר את חלקו להלוך-הרוחות בארץ ולתוצאות הבחירות. הערבויות אושרו רק אחרי החלפת השלטון בישראל, בעת שראש הממשלה החדש יצחק רבין ביקר בארה"ב והבטיח לנשיא בוש (כך טוענים פרשנים) כי הוא מוכן לפשרה טריטוריאלית מרחיקת לכת בכל הגזרות. כאשר ניתנו לרבין הערבויות, היה זה בריבית גבוהה מן המקובל (המדובר בריבית שמשלמת ישראל לאוצר של ארה"ב תמורת הערבות בלבד, לא בריבית על הלוואות שטרם נלקחו), ותוך הבנה שכל סכום שיושקע בהתנחלויות – יקוּזו מן הערבויות (ראה חלק שני פרק 2).

במהלך הוויכוח על הערבויות בתקופת כהונתו של יצחק שמיר, עמדו כאלף אנשי ציבור יהודים, אזרחי ארה"ב, להפגין בווינגטון למען יינתנו לישראל. בוש פנה אל העם האמריקני מעל גלי האתר, ותיאר את עצמו כנרדף בידי אלף יהודים. היה זה ניסיון בוטה וגס להעמיד בספק את זכותם של אזרחים יהודים להפגין – דבר הנחשב לאחת מזכויות היסוד של כל קבוצת אזרחים, זכות שאיש לא חשב אי פעם למנוע מקבוצה כלשהי. הכרזתו של בוש היתה מכוונת להכפיש את היהודים האמריקנים ולהציגם כבעלי "נאמנות כפולה" – המושג שמפחיד את יהודי אמריקה יותר מכל.

ממשל בוש גם החל דורש מישראל לוותר על האופציה הגרעינית, שעל-פי ידיעות בעיתוני העולם מצויה בידיה. בנושא זה כמעט ולא דובר בשנים האחרונות, מתוך הנחה שההרתעה הגרעינית היא שתאפשר לישראל להאמין שביטחונה יקוים גם אם תוותר על שטחים חשובים. נראה שהוסכם להשאיר נושא זה לשלב הבא, אחרי שישראל תיסוג מהשטחים שנוספו לה במלחמת ששת הימים.

## 6. תמיכת ארה"ב במדינה פלשתינית

### ביל קלינטון

בנאום שנשא במערכת הבחירות, דווקא בפני השדולה הישראלית (AIPAC) אמר ביל קלינטון באוקטובר 1991: "עניינינו המשותף הוא למקד את תהליך השלום למה שיהיה באופן בלתי-נמנע עסקה של שטחים תמורת שלום... לא חשוב היכן ייקבעו הגבולות – טיל יכול לעוף מעבר לגבול." בכך הביע גם קלינטון את דעתו בעד נסיגת ישראל.

צעד שאינו מבשר טובות ליחסים ההדדיים היה התערבותו של וורן כריסטופר, מזכיר המדינה בממשל קלינטון, בעניין גירוש ערבים מיהודה, שומרון ועזה ללבנון. ארבע מאות המגורשים היו כולם אנשי ההנהגה של החמאס והג'יהאד האיסלאמי.

מרטיין אינדיק הציג בחודש יוני 1993 את עיקרי המדיניות של ממשל קלינטון כלפי ישראל:

הנשיא ומזכיר המדינה הבהירו כי נפעל עם ישראל, לא נגדה. אנו מחויבים להעמיק את השותפות האסטרטגית עמה לקידום השלום והביטחון. ראש הממשלה יצחק רבין הבהיר שממשלתו מוכנה לקחת סיכונים למען השלום, אך לא נאפשר זאת אלא אם יוצע לישראל שלום אמיתי בתמורה...<sup>54</sup>

אם לתרגם את הדברים לשפת המעשה, פירושו של דבר שהממשל ייקח על עצמו תפקיד מרכזי ומכריע בשלבי המשא ומתן. הערבים לא יצטרכו לשאת ולתת עם ישראל; הם ינהלו את המשא ומתן עם ארה"ב, וזו תלחץ על ישראל. כאן חל כרסום באחד העקרונות המרכזיים שישראל עמדה עליהם כל השנים: משא ומתן חייב להיעשות בין הצדדים ישירות, ולא באמצעות מתווך, שמטבע הדברים יש לו אינטרסים משלו.

יתר על כן, מדובר על סיכונים שישראל מוכנה לקחת על עצמה למען השלום. ומה עם סיכונים של המדינות האחרות? בהם משום-מה לא דובר. ועוד – תמורת נייר שיפורטו בו תנאים לשלום מלא, תצטרך ישראל לוותר על כל השטחים שרכשה בדם, כתוצאה מהתקפות שנערכו עליה ושלא מיוזמתה. "בלי נייר כזה ארה"ב לא תסכים לעסקה", אמר אינדיק.

\*

בזמנו הבטיח ריצ'רד צייני, שר ההגנה של ממשל בוש, כי מעמדה של ישראל ישווה למעמד נאט"ו בכל הקשור בגישה לטכנולוגיות מתקדמות. הנשיא קלינטון דיבר על העלאת רמת שיתוף הפעולה הטכנולוגי. במציאות מתברר שקיימים סוגים שונים של כלי-נשק מתקדמים, שנמכרו כבר למדינות אחרות אך ארה"ב מסרבת למוכרם לישראל. זהו דבר חמור מאוד, משום שיש לו השלכה על שמירת הפער הטכנולוגי של ישראל מול מדינות ערב. דוגמאות אינן חסרות: וושינגטון מסרבת למכור לישראל כמה תוכנות מרכזיות לבקרת נשק של מטוסי F-16; היא סירבה עד לפני שנים אחדות למכור לאוניברסיטאות ישראליות מחשבי-על מסוג קראיי, אף-על-פי שאלה נמכרו כבר למדינות במזרח-אירופה ולערב-הסעודית. כמו-כן מסרבים למכור לישראל תוכנות למחשבי-על אחרים ותוכנה של מכ"ם ארטילרי לאיתור סוללות אויב.<sup>55</sup>

יתר על כן, אמריקה דורשת פיקוח הדוק ביותר על מכירות נשק שמייצרת ישראל המכיל רכיבים אמריקניים, אך מה שחמור יותר הוא שהיא דורשת פיקוח גם על הרכיבים הישראליים. לפיקוח זה מתנגדת ישראל. אלו הן הפרות מזיקות של הבטחות שניתנו על-ידי נשיאים אחדים, כולל קלינטון עצמו. הרושם הוא שחלק מהסירובים מטרתם להחליש את כוחה הצבאי של ישראל, אך אחרים, קשורים בניסיון לפגוע בתעשיית הנשק שלה ולמנוע ממנה תחרות בזו של ארה"ב, אף-על-פי שכמויות הנשק שמוכרת ישראל הן מזעריות לעומת כמויות הנשק שמוכרת ארה"ב.

ואולם, ההיבט החמור ביותר בעמדת ממשל קלינטון, בנוסף לעובדה שאמריקה פסקה להיות **בורר** והפכה ל**ממתיב** במה שנוגע למשא ומתן עם הערבים, קשור בעובדה ש"העמקת השותפות האסטרטגית" הפכה להיות מתן ערבויות מצד אמריקה לשלמותה ולביטחונה של ישראל. וזאת יש לדעת: גם כשערבויות כאלה אמנם ניתנו, לא מנע הדבר הרג של מיליוני בני-אדם וקריסתן של מדינות שסמכו על ערבויות של מעצמה או קבוצת מעצמות. הניסיון שנצבר באזור בשנים האחרונות בנוגע לערבות אמריקנית, אף הוא אינו מעודד: משטרים קרסו, מדינות נכבשו ומצרי ים נחסמו, בלי שארה"ב תנקוף אצבע כדי לממש את הבטחותיה.

היום מוצב כוח אזרחי אמריקני קטן בסיני להבטחת שמירתו של הסכם השלום בין ישראל למצרים. אין כמעט ספק שאם מצרים תפר אותו, כפי שיכול לקרות אם אנשי האיסלאם המיליטנטי יתפסו שם את השלטון, ארה"ב לא תשלח גייסות לעמוד מול התוקפן. הוא הדין לגבי הערבויות והכוח האמריקני שאמור לפקח על פירוז הגולן אחרי חתימת ההסכם שארה"ב רוצה בו בין ישראל לבין סוריה. אנשי מדע המדינה בישראל שהתבטאו בנושא זה, אשר ברובם מצדדים בהסכם, הביעו כאיש אחד ספקות כבדים לגבי הסיכוי המעשי שארה"ב תממש את ערבותה.<sup>56</sup> בל נשכח שיכולתו של נשיא אמריקני לפעול במקרה כזה תלויה בהסכמת הקונגרס; וזה מצדו תלוי בגישתו של העם האמריקני, העשויה להשתנות מן הקצה אל הקצה בזמן החולף בין גיבוש ההסכם לבין המועד שבו תידרש פעולה למימוש.

כל מדינה המשמשת בורר בין מדינות אחרות מעוניינת, בסופו של דבר, לקדם את האינטרסים של עצמה. דוגמה מוחשית היא הידיעה שהופיעה בעיתונות הישראלית באמצע יולי 1993:

המשא ומתן עם הפלשתינים סבוך. ארה"ב תולה תקוות גדולות יותר במשא ומתן עם סוריה". בהמשך נאמר שדניס רוס, ראש צוות השלום למזרח התיכון ועוזרו של מזכיר המדינה האמריקני לתהליך השלום, "התרשם עמוקות מרצונה של סוריה להדק את קשריה עם... ארה"ב.

\*

אי אפשר להתעלם מצעדים נוספים שנקט ממשלו של ביל קלינטון בשנתו הראשונה:

האירוע הראשון היה אי-מתן מעבר לספינות ישראליות במצרי טיראן, במסגרת האמברגו על עיראק. האירוע השני היה קשור בצעדי הענישה שנקטה ישראל נגד החיזבאללה מצפון לרצועת הביטחון בלבנון. לאחר נסיגתה מלבנון בשנות ה-80, השאירה ישראל בידיה רצועה של קילומטרים אחדים בלבנון, לאורך גבולה, ובתוכה חיילי צה"ל וחיילי צד"ל. רצועה זו אפשרה שמירה על יישובי הגליל שהותקפו והופגזו תכופות בעבר, ועל קבוצות אוכלוסייה בדרום-לבנון. אנשי חיזבאללה התמקמו ברצועה ומצפון לה, בתמיכה פעילה של סוריה ושל איראן. בקיץ 1993 הוסלמה המלחמה, ואחרי שסבל אבדות מרובות, הגיב צה"ל במבצע "דין וחשבון", שבו הופצו הכפרים שמצפון לרצועת הביטחון. התוצאה היתה בריחה המונית של מאות אלפי תושבים צפונה והרס מסיבי בכפרים רבים. כאן נכנסה ארה"ב: וורן כריסטופר, מזכיר המדינה האמריקני, התערב והשיג הפסקת-אש כעבור שבוע. על-פי ה"הסכמות" שוב לא יירו קטיושות על יישובי הצפון, כל עוד יימנע צה"ל מלתקוף את היישובים שמצפון לרצועת הביטחון. למעשה, מנע הסכם זה מצה"ל תגובה יעילה נגד פעולות עתידיות של החיזבאללה, והפך את ראש ממשלת ישראל, יצחק רבין, בן-ערובה של אסאד: ירצה, יפקוד לירות קטיושות ויפגע באמינותו של רבין בישראל. זהו הסכם טיפוס של התקפות ישראל, בהשראת ארה"ב, שכביכול יכולה להפעיל את השפעתה על סוריה לבל תסלים את המלחמה.

האירוע השלישי בתקופת קלינטון נוגע לטיילי סקאד חדישים ומדויקים שסיפקה צפון-קוריאה לסוריה ולאיראן. כדי למנוע זאת התקשרה ישראל, בסוף 1993, ישירות עם צפון-קוריאה וניסתה לברר באילו תנאים תיאות להפסיק את אספקת הטיילים. אולם ארה"ב התערבה ודרשה מישראל להפסיק את המגעים. הנימוק: לא ייתכן שישראל תרצה לתגמל את צפון-קוריאה על הפסקת המשלוחים! את המגעים תנהל ארה"ב, שכידוע הצליחה בעבר בסוג מגעים כזה. ראש ממשלת ישראל אמר לעיתונות שרווח לו לשמע רצונה של ארה"ב לנהל את המגעים. מובן שלארה"ב מותר לתגמל את מי שהיא רוצה, אפילו את איראן, אליה שלחה נשק תמורת הסיכוי לשחרור בני-ערובה; אך לא ייתכן שישראל תרשה לעצמה כזאת!

ב-9 בספטמבר 1993 הוחלפו מכתבים של הכרה הדדית בין יאסר ערפאת, יו"ר אש"פ לבין יצחק רבין, ראש ממשלת ישראל, שהביאו להסכמי אוסלו. ימים מספר לאחר מכן התקיים על הדשא בבית הלבן טקס רשמי שבו הוקראו המכתבים, הושמעו נאומים, ורבין וערפאת לחצו ידיים כאשר הנשיא קלינטון עומד מאחוריהם ומחידך. אף-על-פי שהמשא ומתן להסכם נוהל שלא באמצעות ארה"ב, אין ספק שהיה לרוחה. אין זה מקרה שההסכם, על כל פרטיו, תואם את מה שארה"ב דרשה מאז 1967, מה עוד שרוב הסיכוי כי האוטונומיה אשר הסכימו עליה תוביל להקמת מדינה פלשתינית ביהודה, שומרון ועזה.

למרות ההסכם, נהג ממשל ארה"ב כאילו דבר לא קרה. בתחילת אוקטובר 1993 הודיע כי יקזז סך של 470 מיליון דולר מן הערבויות שארה"ב הבטיחה לישראל לצורך קליטת עלייה. הסכם אוסלו התברר כאסון.

### סיכום – לידתה של המדינה הפלשתינית

מאז 29 נובמבר 1947 תומכת ארה"ב בהקמתה של מדינה ערבית בחלקה המערבי של ארץ-ישראל. בעת מלחמת העצמאות, ב-1948, כבשה ירדן את יהודה ושומרון, ומצרים כבשה את רצועת עזה – השטחים המיועדים למדינה הערבית. אם עד 1967 לא דובר על מדינה עצמאית וארה"ב קיבלה את שלטון ירדן כתחליף למדינה פלשתינית, הרי לאחר שישראל השתלטה על יהודה ושומרון, החל לחץ בלתי-פוסק על ישראל לנסיגה מלאה: תחילה להחזרת יו"ש לירדן, ולאחר שירדן ניתקה עצמה מיו"ש – להקמתה של מדינה פלשתינית עצמאית. לחץ זה היה למעשה בניגוד להחלטת מועצת הביטחון 242, המדברת על נסיגה משטחים – לא מכל השטחים – וגם זאת רק כאשר ישרור שלום מלא ובר-קיימא.

יש לציין שארה"ב לא רק התנגדה לבנייה ישראלית בשטחים החדשים בירושלים, אלא בתקופות מסוימות אף דרשה הפסקת בנייה גם בשכונות היהודיות הוותיקות. למותר לציין שהיא לא הכירה, ואינה מכירה עד היום, בירושלים כבירת ישראל, גם לא בירושלים ה"קטנה" שמלפני 1967. זאת היא עמדת הנשיאים האמריקניים, שקיבלו את עמדת מחלקת המדינה בעניין זה. עמדתו של הקונגרס, לעומת זאת, שונה, ורובו המכריע החליט פעמים מספר להעביר את שגרירות ארה"ב לירושלים, אך ישראל צידדה בדרך כלל בנשיאים ולא בקונגרס, ובכך עזרה לטרפד את החלטות הקונגרס.

במה שנוגע לקשריה של ארה"ב עם אש"פ, עשתה ישראל כל אשר לאל ידה על מנת למנוע אותם. בספטמבר 1975 מסר הנרי קיסינג'ור, בשמו של הנשיא פורד, התחייבות בכתב שארה"ב לא תנהל מו"מ עם אש"פ "אלא אם זה יכיר בזכותה של ישראל להתקיים". הצהרה זו לא קוימה מעולם, כפי שנוכחנו מפרשת נציג ארה"ב באו"ם אנדרו יאנג, שקיים פגישה חשאית, שנתגלתה, עם נציג אש"פ.<sup>57</sup> בעקבות זאת פוטר יאנג, אך אין בכך כדי להכחיש שהקשר בין אש"פ לבין המינהל האמריקני היה אמנם קיים. כנראה שארה"ב סבורה כי היא אינה חייבת לקיים הבטחות לארצות קטנות, ובוודאי שלא לישראל.

בשנת 1974, בוועידת הפסגה הערבית ברבאט, הוכר אש"פ כנציגם היחיד של הפלשתינים, ובאותה שנה מינתה גם העצרת הכללית של האו"ם את אש"פ לנציג הפלשתיני. במרס 1977 קרא הנשיא קארטר להקמת "בית לאומי" לפלשתינים. יצחק רבין, ראש ממשלת ישראל, הביע התנגדות נחרצת, וקארטר נאלץ לומר שהתכוון "לזיקה לירדן". בעניין זה חייבים להזכיר את ההתבטאות דלהלן של קארטר: "מעולם לא פגשתי מנהיג ערבי שהביע בשיחות אישיות איזושהי שאיפה להקמת מדינה פלשתינית עצמאית. אך בפומבי דורשים זאת כולם."<sup>58</sup>

בדצמבר 1988 נאם ערפאת, ודבריו המעורפלים פורשו כקבלת תנאיה של ארה"ב לחידוש המשא ומתן עם אש"פ. ג'ורג' שולץ, מזכיר המדינה, הודיע על חידוש הדילוג עם אש"פ, ובמרס 1989 אמר הנשיא ג'ורג' בוש (האב), "שישראל חייבת להיכנס למשא ומתן עם אש"פ".<sup>59</sup> בתקופת נשיאותו של ג'ורג' בוש החלה בריה"מ להתפורר, מה שהביא את הקץ על מעמדה המיוחד של ישראל במדיניות האמריקנית. בזמנו אמר הנשיא רייגן שאלמלא ישראל, היו הסובייטים יושבים על הנפט הסעודי. סכנה זו חלפה.

אירוע נוסף היה מלחמת המפרץ בשנת 1991. במלחמה זו השתתפו, לפחות לכאורה, מצרים וסוריה, והנשיא בוש ראה עצמו מחויב כלפיהן. אי לכך הפעילו בוש ומזכיר המדינה שלו גיימס בייקר, לחצים כבדים על ראש הממשלה שמיר בדרישה להשתתף בוועידת שלום במזרח התיכון (ועידת מדריד). ראש ממשלת ישראל העמיד שלושה תנאים, שהאמריקנים קיבלו: **ש"פ לא ישתף; שלא תידון מדינה פלשתינית; ושהמו"מ על שלום לא יושתת על "שטחים תמורת שלום"**. מה שקרה במדריד בפועל היה שונה מאוד. נציגי אש"פ הגיעו לכאורה כחלק מממשלת משותפת עם ירדן, אך ממדריד נסעו מיד לטוניס לקבל את הנחיותיו של ערפאת. בנאום הפתיחה אמר הנשיא בוש: "אנו מאמינים כי פשרה טריטוריאלית הכרחית להשגת השלום." בוש ובייקר המשיכו בלחץ כבד על יצחק שמיר, נתנו לו פיצוי מגוחך על הנזק שנגרם לישראל מהטילים העיראקיים, השתמשו בשפה לא דיפלומטית וסירבו לתת ערבויות כספיות לקליטת העלייה מבריה"מ. לבסוף הצליחו להפיל את שמיר. יצחק רבין, ראש הממשלה החדש, הולך שולל על-ידי קבוצת שמאלנים, להאמין שבמו"מ ישיר עם אש"פ יש לו סיכוי טוב יותר מאשר במו"מ שיתנהל תחת תכתיב אמריקני, וכך בא לעולם **הסכם אוסלו**, שהתברר בדיעבד כאסון כבד למדינת ישראל.

גם לאחר שהחל המו"מ במסגרת **הסכם אוסלו**, ולאחר שערפאת ואנשיו הורשו לבוא מטוניס ולהיכנס ליהודה, שומרון ורצועת עזה, לא הרפתה ישראל מהתנגדותה למדינה פלשתינית, ועל כן לא דובר בה רשמית. עם זאת, עדויות שונות מראות שעמדתה של ארה"ב היתה קרובה יותר לעמדה הערבית מאשר לזו של ישראל. ראוי לציון חוצפתה של הגב' מדלן אולברייט, מזכירת המדינה האמריקנית, שלא התביישה לומר לנתניהו, בהיותו ראש ממשלה, שיעשה פשרה, יציל את תהליך השלום ו"יעזור לשקם את המהימנות של ארה"ב בעולם הערבי". בתחילת 1988 נכנסה ארה"ב שוב להידברות עם אש"פ.<sup>60</sup> במאי 1998 ביקרה בישיע הגברת הילרי קלינטון, אשתו של הנשיא האמריקני, והתבטאה בזכות הקמתה של מדינה פלשתינית.

לאחר מכן הוזמן ערפאת לבית הלבן והתקבל בכבוד מלכים. בסוף 1998 השתתף הנשיא קלינטון באספה ברשות הפלשתינית, שביטלה, כביכול, את האמנה הפלשתינית. דבריו של קלינטון במעמד זה פורשו, הן על-ידי הערבים והן על-ידי נציג **הניו-יורק טיימס** שהיה נוכח במקום, כהכרה דה-פקטו במדינה פלשתינית.<sup>61</sup>

## 7. ה-11 בספטמבר 2001

### ג'ורג' בוש (הבן)

הזדמנות היסטורית נדירה נפתחה בפני ישראל ביום ה-11 בספטמבר 2001. שלושת אלפים בני-אדם שילמו בחייהם על מנת שמעצמת-העל ארה"ב תבין את משמעותו של הג'יהאד העומד ביסוד הברבריות המוסלמית. לראשונה הבין הציבור בארה"ב שתמונות הזוועה של אלפי הקורבנות במגדלים הקורסים היא שגרת היומיום בישראל. ישראל נתפשה עכשיו כמשלט הקדמי של הציוויליזציה המערבית, הניצבת מול הרצחנות המוסלמית. במלחמה שהכריזה ארה"ב על הטרור הערבי היה מובן מאילו שישראל חייבת לשמש מופת על-ידי ריסוקו של אש"פ. יש להדגיש כי ארגונו של ערפאת גרוע בהרבה מארגונו של בן-לאדן: בן-לאדן לא נשבע להכחיד את אמריקה, על דגלו לא מתנוססת מפת ארה"ב כולה והוא אינו דורש להפוך את וושינגטון לבירתו. אין אפוא שאלה או ספק לגבי זכותה של ישראל לחסל את אש"פ, חוד החנית של העולם

הערבי, בכוונתו המוצהרת להשמדת מדינת ישראל. כך ראו את התמונה תושבי ארה"ב, בעקבות קריסת מגדלי התאומים.

אך מה עשה נשיא ארה"ב, ג'ורג' וו. בוש? במהלך אקרויבטי של איפּה ואיפּה, הוא הכריז שאמריקה, ועמה העולם כולו, חייבים להילחם נגד הטרור המוסלמי באפגניסטן ובעיראק – ובד בבד חייבת ישראל להיכנע לטרור ולהקים מדינת טרור בשטחה. זהו מעשה של שפלות מוסרית החורגת מן המקובל ביחסים בין מדינות, בשילוב קוצר-ראייה מדיני. צעד זה מוכיח כאלף עדים שארה"ב לא נרפאה מנטייתה לנצל את מדינת ישראל ולהפקירה, למרות שהוכח לאורך כחמישים שנה כי מדיניות זו הנה חסרת-תועלת, בנוסף להיותה בלתי-מוסרית, בהופכה את סיסמת "המלחמה בטרור" לריקה מתוכן.

בעבר, הצליחה ישראל לעתים, באמצעות ידידיה המרובים בקונגרס האמריקני, להדוף יוזמות מסוג זה של הממשל האמריקני. הפעם, יותר מאשר בכל הפעמים הקודמות, היה סיכוי מוחלט כמעט לדחות את יוזמתו של הנשיא, המסכנת את עצם קיומה של ישראל, אלמלא קרה הבלתי-ייאמן: אריאל שרון – נץ ידוע וראש ממשלת ישראל בתקופה זו – קם ובירך על "יוזמתו האמיצה של הנשיא", והכריז בפומבי על תמיכתו במדינה פלשתינית! שרון הוסיף וכפה זאת על ממשלתו, אשר בה חברים נצים ידועי-שם, כל כך נצים עד כי לא העזו לסכן את חברותם בממשלה בהתנגדות להכרזה, ראשונה בהיסטוריה, של ראש ממשלה ישראלי בזכות הקמתה של מדינה פלשתינית.



## חלק שני

### המדיניות האמריקנית:

### חיזור אחר מדינות ערב על חשבון ישראל

#### 1. כישלונות המדיניות האמריקנית במזרח התיכון

עד שלהי מלחמת העולם הראשונה היה המזרח התיכון כולו בשליטתה של האימפריה העותמנית, אף שמצרים ותעלת סואץ היו כבר למעשה בידי בריטניה. בשנה זו כבשה אנגליה את מרבית השטח, האימפריה העותמנית התפרקה וטורקיה חזרה לממדיה הטבעיים. מאז ועד מלחמת העולם השנייה היתה בריטניה השליטה באזור. רק לבנון וסוריה היו בידי צרפת. בתום מלחמת העולם השנייה, עם התפרקות האימפריה הבריטית, הפכה ארה"ב נציגת המערב באזור. חוסר ניסיונה של ארה"ב, אי-הבנתה את המנטאליות של תושבי האזור, נטייתה למדוד כוח צבאי לפי מספר טנקים יחד עם תמימות אינהרנטית, גרמו לכך שהיא עשתה כמעט את כל השגיאות האפשריות – חלק לא קטן מהן על חשבונה של ישראל.

#### ברית בגדד

הטעות הראשונה היתה ברית בגדד. ארה"ב החליטה ב-1955 להקים במזרח התיכון מקבילה לנאט"ו, ואיגדה בברית את פקיסטן, איראן, טורקיה ועיראק. סעודיה סירבה להשתתף וישראל לא הורשתה להצטרף. הכוחות הצבאיים של הברית היו מיועדים לעצור ניסיון סובייטי לפרוץ דרומה. לאחר שארה"ב השקיעה סכומי עתק בברית ושלחה לארצות הכלולות בה כמויות גדולות של נשק, ולאחר שלצורך חיזוק הברית, דיבר פוסטר דאלס, מזכיר המדינה של הנשיא אייזנהאואר, על "התאמות טריטוריאליזם" שישראל צריכה לעשות, הלכה והתפרקה ברית זו, שהיתה אומללה וחסרת יכולת צבאית מינימאלית מתחילתה.<sup>62</sup>

#### החיזור הגלוי אחר מצרים

בשנות החמישים, במהלכה של המלחמה הקרה, ניסה הנשיא אייזנהאואר לקבע את מצרים במחנה המערבי. מזכיר המדינה דאלס טען שעל ישראל לוותר על חלקים מן הנגב לטובת מצרים, שהיא כידוע חסרת מדבריות. העניין הסתבך כאשר ארה"ב הציעה לבנות למצרים את סכר אסואן. התנאים לא נראו לעבד אל-נאצר, שליט מצרים. דאלס ביטל את התוכנית. נאצר הגיב בהלאמת תעלת סואץ. בשלב זה תקפה את מצרים ברית סודית וזמנית, בה חברו אנגליה, צרפת וישראל. בעוד שתי המדינות הראשונות ניסו ללא הצלחה לכבוש את תעלת סואץ, הגיע צה"ל תוך 100 שעות לסואץ. ארה"ב יצאה חוצץ נגד המבצע, ואנגליה וצרפת נאלצו לצאת מתעלת סואץ. הסובייטים איימו ש"מתנדבים רוסיים" יתקפו את שלוש המדינות של הברית. נשיא ארה"ב הכריז שהוא התחייב להגן על שתי המעצמות האירופיות בפני "מתנדבים" סובייטיים, ובמפגיע לא כלל את ישראל. אמנם נכון שכלפי צרפת ואנגליה הוא היה מחויב, בשל ברית הגנה הקיימת ביניהם, אך השמטת ישראל מן ההצהרה היתה שוות-ערך להפקרתה.

במילים אחרות, ארה"ב הגישה לנאצר, שהפסיד את תעלת סואץ – ניצחון צבאי ודיפלומטי על מגש של כסף. צעד זה, ביחד עם לחצה הבלתי-פוסק על ישראל, פורש על-ידי המדינות הערביות כחיזוק משמעותי מאוד של נאצר והשקפתו הפאן-ערבית. קשריו של נאצר עם בריה"מ באמצע שנות החמישים, וההתקפה על תימן במהלכה השתמש בגזים נגד הכפריים שם – שזמו בהכרח קץ לחיזור הגלוי של ארה"ב אחר שליט מצרים.

אי-הבנתה של ארה"ב את המנטאליות הערבית משתקפת במשפטים הבאים של ג'ון באדו, שגריר ארה"ב במצרים: "אין לי ספק שנאצר לא הבין את ארה"ב... הרגשתי שאם יבוא הנה, יראה אותה, ישוחח עם אנשי עסקים וכד', יתרום הדבר רבות להבנתו אותנו. עמלתי רבות להשיג מטרה זו, אך אז פרצה מלחמת תימן ושמה קץ לעניין."

<sup>63</sup> כאילו פרצה מלחמת תימן מאליה או בשל איזה גורם מיסטי, ולא נגרמה על-ידי מצרים.

## גירוש השאח הפרסי

גירושו של השאח מאיראן היתה שגיאה מדינית שלישית של ארה"ב. הנשיא קארטר סבר שזכויות הפרט אינן נשמרות במשטרו של השאח, וגרם לגירוש. תחתיו תפס את השלטון האייתוללה חומייני, שהנהיג את מה שהעולם למד להכיר בשם "המהפכה המוסלמית", ועמו משטר דיכוי אכזרי.

כל הפרשנים תמימי-דעים כי הפלישה הרוסית לאפגניסטן בשנת 1979 התרחשה במסגרת המלחמה הקרה, אך התאפשרה בשל מדיניותו של קארטר, שהוערכה בבריה"מ – ולא רק שם – כמדיניות המעדה על חולשה.

## טיפוחה של סעודיה

השגיאה החמורה מכולן היתה טיפוחה של סעודיה. מדינה איסלאמית קיצונית ופרימיטיבית זו הוצגה לעולם כמדינה "מתונה", תוך התעלמות מוחלטת מחוקת השריעה השוררת בה ומתמיכתה בטרוריסטים המוסלמים למיניהם. התעלמות ארה"ב מן המציאות הסעודית גרמה לה לקבל סטירות לחי מרובות מסעודיה, ולבסוף להכיר בכך שסעודיה לא תנקוף אצבע להגנת האינטרסים של ארה"ב, כפי שהתברר במלחמות המפרץ בשנת 1991 וב-2003. במלחמות אלה התברר גם שחרף הכמויות האדירות של נשק שארה"ב שלחה ומכרה לסעודיה, היא אינה מסוגלת להגן אפילו על עצמה. לא זו בלבד, אלא שסעודיה הצביעה באו"ם, בתקופת המלחמה הקרה, באופן קבוע נגד ארה"ב. היא היתה הפעילה הראשית בחרם הערבי על ישראל, ובכל המלחמות העבירה נשק למדינות שנלחמו בישראל, שלא לדבר על חרם הנפט בשנת 1973, כאשר בתקופה בה היה בעולם מחסור נפט חמור, ניצלה סעודיה, ועמה אופ"ק, את מלחמת יום הכיפורים, והכריזה על חרם נפט שגרם נזקים חמורים לכלכלת העולם המערבי.<sup>64</sup>

## התמיכה בעיראק

אחד הכישלונות החמורים ביותר של אמריקה באזור היה התעקשותה של מחלקת המדינה בשנות ה-80, במהלך מלחמת עיראק-איראן, שיש לתמוך בעיראק משום שהיא "מתמתנת". עמדה זו הביאה לא רק לאספקת נשק לעיראק תוך כדי המלחמה,<sup>65</sup> אלא גם לתמיכה כספית של מיליארדים שהוענקה לעיראק לאחר סיום המלחמה. הכסף האמריקני נוצל, כצפוי, לא לפיתוח חקלאות אלא לפיתוח יכולת גרעינית. עד היכן יכולה התעלמות מן המציאות להגיע, ניתן ללמוד מן העובדה ששגרירת ארה"ב בעיראק אמרה לסדאם חוסיין, ימים ספורים לפני פלישתו לכוויית ב-1990, שארצה רואה בזה סכסוך מקומי שאינו מעניין אותה, ולווינגטון הבריקה ש"סדאם מאותת לאמריקה ולעמו כי למרות המתחים, הוא מקיים דיאלוג עם הנשיא בוש ומעוניין ביחסים הדדיים טובים."<sup>66</sup>

## התעלמות מפעולות סוריה

בסביבתנו הבלתי-אמצעית ראוי לציין שאמריקה לא פעלה נגד סוריה, לא בכוח ולא בלחץ מדיני, למרות שמדינה זו היא מדינת טרור ראשונה במעלה, למרות שהיא אחראית לרצח מאות נחתים אמריקנים, ולמרות שנשיאה נהג בגסות בשרים ובנשיאים אמריקנים. לאחר חתימת השלום בין מצרים לישראל, תמכה ארה"ב, ועדיין תומכת, במצרים ובנשיאה בתמיכה כספית נדיבה, במתן רשות לייצר נשק אמריקני ובקיום תמרונים משותפים. זאת למרות שמצרים סירבה להעמיד בסיסים לרשות אמריקה במלחמת המפרץ האחרונה.

## סיכום: התנגשות בין תרבויות

חרף מה שקרה ב-11 ספטמבר 2001 וחרף כל מה שקרה לאחר מכן, נראה שארה"ב טרם הפנימה וטרם הבינה מהו האיסלאם, ובעיקר, מהי מטרתו האמיתית של הטרור האיסלאמי, וכן, שלא חל שינוי מהותי בין תפישתה של אמריקה את המצב היום, אחרי כיבוש עיראק, לבין המצב ב-1994, כפי שתואר בספרו של המחבר פילגש במזרח התיכון:

עם חיסולה של קבוצת המהגרים המצרים שגרו בגירסי סיטי ושניסו לפוצץ את מגדלי התאומים כשבראשם המטיף העיוור עבד אל-רחמן, ייתכן שתהיה הפסקה ממושכת עד שתגבש קבוצת טרור חדשה; ואולם ייתכן גם שהפיצוץ לא היה אלא פתיחה למערכה מתמשכת. בין שארה"ב תצליח לקנות פסק-זמן של שקט בכסף, ובין שתעשה זאת בעסקות עם רודנים, בסופו של דבר לא תהיה לה ברירה אלא לצאת למאבק זה מוקדם ככל האפשר.

אם תעשה זאת תגלה שרק מדינות ספורות מוכנות להשתתף במאבקה. גם אם אין וושינגטון מעוניינת היום בשיתוף פעולה בנושא זה עם ישראל, הרי לא מן הנמנע שדבר זה ישתנה בעתיד, עם שינוי התנאים, ואם לא תהיה לה ברירה אחרת.<sup>67</sup>

\*

התמונה המתגלית בניחות המדיניות האמריקנית במזרח התיכון מעידה על כישלון מתמשך הנובע ביסודו מאי-הבנת עולמם הרוחני של הערבים ומשמעותה של דת האיסלאם. אף שארה"ב היא הראשונה שיצאה למלחמה באיסלאם המיליטנטי, הרי במחלקת המדינה שלה עדיין אין מבינים שהעקרונות הבסיסיים של העולם היהודי-נוצרי שונים מיסודם מעקרונות האיסלאם. הערבים הם היום, להוציא חלק מעמי אפריקה, המפגרים ביותר בעולם. הם לא הצליחו להיכנס לעולם של המאה העשרים ולהתעלות יחד עמו.

מנהיגי המערב מאמינים ששני עמים המצויים בסכסוך מעוניינים, בדרך כלל, לפותרו בדרכי שלום, בפשרה, ואינם ששים לפתרון של שפיכות דמים ומלחמה. אם עד אמצע המאה העשרים הופיעו גם באירופה גופים פוליטיים שמטרתם כאלה או אחרות קדמו אצלם לעקרונות אלה, הרי שלאחר המצאת פצצת האטום התפכחו עמי אירופה והבינו שדרך המלחמה אינה רק מנוגדת לעקרונות הנצרות והיהדות, אלא שבמצאיאות של המאה ה-21 היא גם עלולה להביא לחיסולו של העולם.

שונה המצב בעולם הערבי-מוסלמי. שם מיאנו ללכת בדרכן של סין ויפן, דהיינו, לעמוד, תוך מאמץ קשה, בתחרות עם העולם האירופי-אמריקני באמצעות מדע ונאורות. ערבים רבים מאוד מתפתים להאמין שיש אפשרות לפתור את נחשלותם על-ידי שפיכות דמים ללא אבחנה, הן דמו של המערב – הנראה בעיניהם כאוב – והן של אנשיהם, כפי שבא הדבר לידי ביטוי בשימוש בשיטת ההתאבדות, אותה פיתחו אנשי אל-קאעידה לכדי אמנות של ממש. הטרור כשלעצמו אמנם אינו חדש במזרח התיכון, והמושג האנגלי אססן (Assassin), כלומר רוצח, נגזר עוד לפני דורות כביטוי לקיומה של מסורת טרוריסטית באיסלאם שהוחזקה בידי קבוצת החששין. אולם, משך שנים רבות לא התנבאו האייתולות והמופתים למיניהם ברוח זו, שחזרה להיות דומיננטית בחלקים גדולים של העולם הערבי רק במחצית השנייה של המאה ה-20. האייתוללה חומייני, המופתי הירושלמי חג' אמין אל-חוסייני ודומיהם, עוררו את רוח השנאה והרצח, עד שבסוף המאה התגבשה קבוצת אל-קאעידה (הבסיס), שרצח המונים וזלזול בחיי אדם הם מאפייניה העיקריים. המיליונר/מיליארדר בן-לאדן לא תרם מכספו להקמת אוניברסיטאות לביעור הבערות במדינות ערב, אלא הקים ומקים ומתאם קבוצות טרור בלתי-שפויות. הוא עצמו ואלה שסביבו – בני-טובים, עורכי-דין, סטודנטים, רופאים וכיו"ב, הם הוכחה חותכת לכך שהטרור הבינלאומי הערבי אינו בבחינת מלחמת שחרור של עמים מדוכאים, אלא ניסיון מועד לכישלון לממש את עיקרי הקוראן ולהביא להשתלטות האיסלאם על עולם הכופרים כולו, המכונה בפייהם דאר-אל-חרב (תחום המלחמה), ואשר לפי הקוראן יש להשתלט עליו ולצרפו לדאר-אל-אסלאם (תחום המדינות בהן שולט האיסלאם).

האיסלאם המיליטנטי מאמין שהמערב הוא חברה דקדנטית, שתיכנע כאשר יונחתו עליה מכות של טרור אכזרי. קשה לומר שהמערב עצמו לא תרם להנחה זו, ויוכיח זאת תשלום הכופר לקבוצות טרור ששילמו (וסביר להניח שעדיין משלמות) מדינות אירופיות ותנועות פוליטיות שמאלניות, המוכנות תמיד להיכנע, בנוסח "מוטב אדום ממת" (better red than dead).

מסונוורת מתאוות רווחי הנפט, ומבולבלת מתיאוריות ליברליות חסרות שחר, עשתה ארה"ב את ההפך הגמור ממה שהיה עליה לעשות במצב הנתון: היא הציגה את סעודיה כמדינה "מתונה", "ידידתנו הטובה ביותר", כדברי קארטר, בזמן שהיא בעצם מדינה מפגרת אשר בה לנשים אסור לצאת לבדן לרחוב ובוודאי לא לנהוג במכונית, אשר בה כורתים אברים כעונש על גיבה.<sup>68</sup> הכל נסלח לה, כולל מימון ומתן נשק לארגוני טרור, והעברת נשק למדינות לצורכי תקיפה על ישראל. גם חרם הנפט של סעודיה, שגרם נזקים כבדים ביותר לכלכלה המערבית, נסלח לה. גם היום, לאחר קריסת בריה"מ, נותרה בעינה תדמיתה המעוותת של סעודיה, ואיש אינו שואל מה תעשה סעודיה אם יפסיקו לקנות ממנה נפט.

הוא הדין בהתנהגות ארה"ב כלפי מצרים וסוריה. ארה"ב עברה לסדר היום כשמאות חיילים אמריקנים בלבנון נרצחו בידי ארגונים הנשלטים על ידי דמשק, כשעלבונות מכוונים הוטחו בנשיאי ושרי ארה"ב ואף לנוכח חלקה הנכבד של סוריה בסחר הסמים. ולמצרים נסלחה פלישתה לתימן והשימוש בגז רעיל נגד אוכלוסיות חסרות ישע; הורעפו עליה מענקים המשמשים לא להעלאת רמת חייו הירודה של העם המצרי, אלא לרכישת עוצמה צבאית. העובדה שמצרים מחמשת בקביעות את ארגוני הטרור הפלשתיניים באמצעות המנהרות הנחפרות משטחה לרצועת עזה, היא בבחינת הס מלהזכיר.

ולמרות כל אלה, לא נראה שינוי באופק מדיניותה של ארה"ב כלפי המזרח התיכון. מחלקת המדינה עדיין שבויה בקו היסוד שלה: חיזור בלתי נלאה אחר המדינות המוסלמיות, ויהי מה.

**2. ארה"ב וישראל: סיוע הדדי****1948-1967: סיוע ומכירת נשק לישראל – בקו עלייה**

ג'ורג' שולץ, מזכיר המדינה של הנשיא רייגן, הגדיר את התוכניות השונות של סיוע אמריקני למדינות העולם כך: "כלים בסיסיים במדיניות החוץ של ארה"ב, הקשורים ישירות לביטחונה הלאומי ולרווחתה הכלכלית". עוזרו, ויליאם שניידר, הוסיף: "סיוע חוץ הוא אחד האמצעים הזולים והיעילים שברשותנו להגברת ביטחוננו הלאומי."<sup>69</sup> ג'וזף סיסקו, סגן מזכיר המדינה, אמר בשנת 1989 לשמואל כץ: "אני מבטיחך, מר כץ, שלולא קיבלנו תמורה מלאה על כספנו, לא הייתם מקבלים מאיתנו אפילו אגורה אחת."<sup>70</sup>

הוכחה מלאה לדברים אלה מספקת מדיניות מכירת הנשק לישראל משנת 1948 ואילך:

- בשלוש-עשרה השנים הראשונות (1948-1961), כאשר ישראל היתה ענייה, היא קיבלה לכל היותר "נשק-עזר" כגון מכוניות או סירות, בסך כולל של 9 מיליון דולרים, כלומר כ-700.000 דולרים בממוצע לשנה;
  - בעשור הבא עלה הסכום לכדי 31 מיליון דולרים בשנה;
  - בשלוש השנים הבאות חלה עלייה משמעותית עד לכ-380 מיליון דולרים לשנה.
- עד כאן שילמה ישראל על הכל מחיר מלא בדולרים, היינו, הנשק סופק בהלוואות בריבית מלאה.
- משנת 1974 ועד 1984 היה שווי הנשק שנשלח לישראל למעלה ממיליארד דולרים בשנה – המחצית בהלוואות, כקודם, והמחצית כמענק;
  - משנת 1985 ניתן הכל כמענק והסכום הכולל הוא עתה כ-2 מיליארד דולרים לשנה.<sup>71</sup>

בנתונים אלה משתקפות תדמיתה של ישראל וההערכה אליה. כזכור, עם הקמתה, היה האמון בה פחות מאפס, אך עם הניצחונות החוזרים על הערבים ובמיוחד עם הניצחון בשנת 1967, ששימש נקודת מפנה במלחמה הקרה, היה לאמריקנים כדאי יותר ויותר לתמוך בצה"ל ובישראל בכלל. בשנים האחרונות הולך וגדל המענק הצבאי (עם ביטול מה שקרוי "המענק האזרחי") וקיימת מערכת מסועפת של שיתוף פעולה בין התעשייה הצבאית והאווירית הישראלית ובין זו האמריקנית.

הסיוע לישראל הועיל תכופות במדיניות הפנימית באמריקה. תומכי ישראל, יהודים, נוצרים ואחרים, מחו לא פעם על היחס המזלזל של ממשלים אמריקניים כלפי ישראל. מתן סיוע כספי נדיב שימש הוכחה לכך שארה"ב מעריכה את ישראל ותומכת בה.

עם זאת, אין להגזים בערכו של הסיוע. ישראלים רבים שאינם מנסים להתעמק במשמעות הכמותית של המענק, סברו ואמרו לא פעם שישראל אינה יכולה להתקיים ללא הסיוע והמדינה תלויה תלות מוחלטת בארה"ב. זוהי, כמובן, הגזמה פראית. בשנים האחרונות מגיע הסיוע האמריקני ללא יותר מאשר כ-2% מן התמ"ג הישראלי, סכום שניתן בהחלט להסתדר בלעדיו, אם יהיה בכך צורך.

**תרומת ישראל**

בניגוד לריבוי המלל אודות הסיוע שארה"ב מגישה לישראל, כמעט ואין שומעים על הסיוע שמגישה ישראל לארה"ב. אולם עבודות מחקר מקיפות מוכיחות, **שהסיוע שישראל הגישה ומגישה לארה"ב אינו נופל כמותית מן הסיוע שהיא מקבלת:**

- מידע על ברית המועצות: עד קריסתה של בריה"מ היה הסעיף החשוב ביותר – מידע על נשק סובייטי. סעיף זה בלבד היה שווה עשרות מיליארדי דולרים וניתן להסתמך בעניין זה על האדמירל האמריקני ג'ורג' קיגן, מי שהיה ראש המודיעין של חיל-האוויר האמריקני.<sup>72</sup> מאיר רוזן, לשעבר שגריר ישראל בווינגטון, סבור שמדובר ב-50 מיליארד דולרים. בפועל מדובר במערכות נשק סובייטיות מרובות שנפלו לידי ישראל: מטוסי מיג 21, 23 ו-25 שמסרה ישראל לאמריקה, אפשרו לה ללמוד את מטוסי האויב ולתכנן בהתאם את מטוסיה הבאים, ובדרך זו נחסכו מיליארדים של דולרים אמריקניים יקרים; מכשיר הרדאר הרוסי, שישראל הביאה מפשיטה על חופיה המזרחיים של מצרים, הוערך כחיסכון של 7 מיליארדים עבור ארה"ב; טנקים מסוגים מתקדמים; פיצוח מערכת ההגנה נגד טילים בסוריה, שהיתה זהה לזו של ארצות ברית ורשה – סיפק מידע שהיה, בנוסף לערכו הצבאי, גם בעל ערך כספי גבוה. מובן מאליו שיחד עם מודיעין על נשק, העבירה ישראל לארה"ב גם מודיעין כללי על הנעשה בארצות הערביות ובבריה"מ. דוגמה לכך הוא נאום חרושצ'וב בוועידה העשרים, שישראל מסרה לאמריקה לאחר שזו לא הצליחה להשיגו.
- ניסוי הנשק האמריקני ב"תנאי אמת": ישראל הפכה שדה ניסוי של נשק אמריקני: הניסיון שנרכש במלחמות ישראל והשיפורים שהציעה או ביצעה ישראל בסוגי הנשק השונים היו בעלי חשיבות

אדירה, שלא לדבר על כך שניצחונותיה של ישראל, כאשר נשק אמריקני בידה, הביאו לגידול משמעותי ברכישת נשק אמריקני בעולם ולהקטנה משמעותית של קניית נשק רוסי.

- צה"ל: אין לשכוח שעצם קיומו של צה"ל חסך לאמריקנים את הצורך להציב חיילים במזרח התיכון, ובתקופה מסוימת אמריקה חסכה שליחת נושאת מטוסים למזרח הים התיכון, מכיוון שהניחה שחיל-האוויר הישראלי יוכל לעשות את העבודה, אם ידרש.
- שילוב ידע – פיתוח ושיפור נשק אמריקני בידי ישראל: בשני העשורים האחרונים, ובמיוחד באחרון, תופסת התעשייה הצבאית והאווירית של ישראל מקום חשוב ביותר מבחינת צבאות ארה"ב. בתחומים רבים קיים שיתוף פעולה בין התעשייה הצבאית הישראלית לתעשיית הנשק האמריקנית, אם כי אין זה מונע מן הממשל האמריקני להגביל את היצוא הצבאי הישראלי, כמקובל בין תעשיות מתחרות. במלחמת המפרץ בשנת 1991 השתמשו האמריקנים בטכניקות וטקטיקות מיוחדות במלחמת אוויר-קרקע שפיתח חיל-האוויר הישראלי. מכלי דלק שפיתחה ישראל הגדילו באופן משמעותי את טווח הפעולה של מטוסי F-15; מחרשות מוקשים שסיפקה ישראל עזרו בפילוס נתיבים בשדות מוקשים עיראקיים; גשרים ניידים שמקורם בישראל היו בשימוש חיל-הנחתים האמריקני; מערכות איכון שפיתחה ישראל שימשו את מסוקי הקוברה בלחימת לילה; מערכת התראה לגובה נמוך שפיתחה ישראל הופעלה במסוקי בלקהוק; כמו-כן פיתחה התעשייה הצבאית הישראלית כן יעיל לשיגור טילי טומהוק. עוד סיפקה ישראל לכוחות האמריקניים משקפות לראיית לילה, אפודי מגן ומסכות גז.

- פיתוחים ישראליים: רשימה זו, מרשימה ככל שתהיה, היא כאין וכאפס לעומת סוגי נשק ישראליים או תוצרי פיתוח ישראלי בהם עשתה ארה"ב שימוש במלחמת עיראק השנייה, בשנת 2003. מזל"טים ומל"טים מגודל כף יד ועד בעלי מוטת כנפיים של 9 מטרים, שהגדולים שבהם מסוגלים לשהייה באוויר של עד 12 שעות. המל"טים משמשים בשורה ארוכה של תפקידים, החל ממודיעין בזמן אמת וכלה בהטיית טילים המכוונים אל מטוסים ידיוותיים, על-ידי יצירת מטרות מדומות. כל טייסי ארה"ב מצוידים במכשיר שפיתחה ישראל המחובר לסרבל, ומאפשר לצוותי הצלה למלט במהירות רבה את הטייס שנפל או נחת נחיתת חירום. עוד סיפקה ישראל משקפות המאפשרות, באמצעות מבטו של הטייס, להתכוון אל המטרה ולשלוח אליה טילים; במסוקי הקרב מותקנת מערכת לייזר שקרנה אינה נראית אלא לתותחן, כדי לכוון בדיוק אל המטרה; משקפת יום-לילה ובה מצפן, מערכת ניווט ומד טווח לייזר; לוחות המגן של הרכב המשוריין עטופים מבחוץ בפלטות שמתפוצצות כאשר פוגע בטנק טיל נגד טנקים; מכשירי קשר משוכללים; לוויין הריגול הישראלי אופק מספק מידע מודיעיני בעל חשיבות רבה; טיל אוויר-אוויר ישראלי, מפאיי, מאפשר למטוסים פגיעות מדויקות אפילו ממרחק 80 ק"מ. רשימה זו אינה אלא חלק ממה שמספקת ישראל לארה"ב.

לנוכח הנתונים הללו, אין ספק שארה"ב מקבלת סיוע צבאי מבעלת-בריתה ישראל, שערכו הדולרי שווה לפחות, ואולי אף יותר, לסך הסיוע האמריקני לישראל. אולם בעת שהכל יודעים על העזרה הנדיבה שמושיטה ארה"ב לישראל, מרבית העולם – כולל רוב תושבי אמריקה וישראל – אינם מודעים לתועלת הרבה שמפיקה ארה"ב משיתוף פעולה זה. אין זה מפתיע שארה"ב אינה מרבה לדבר על הסיוע הצבאי שהיא מקבלת מישראל, אבל בשום אופן אי אפשר להבין מדוע המנהיגות הישראלית, לאורך שנים רבות, אינה מפיצה את האמת בנושא אשר אין ספק כי היה מחזק את מעמדה של ישראל בארה"ב ובעולם כולו.

על כל הסיוע הישראלי, כולל מודיעין למיניו, שיפורים וניסויי נשק בשדה-קרב – לא שילמה אמריקה דבר, הכל הוגש לה חינם. אין זה מפתיע, אפוא, שרבים מכנים את העזרה שישראל הגישה לארה"ב, כניתנת על "מגש של זהב".

### 3. ישראל מנוצלת ומרומה

במסגרת עסקותיה עם רודנים אפלים, עשתה ארה"ב הכל, במשך 55 שנים מאז הקמתה של ישראל, כדי למנוע מישראל מלהתגבר על אויביה שתקפו אותה על לא עוול בכפה, ואף הפריעה לה להכות בתומכי הטרור. היא קיבלה למעשה את הדרישות של המדינות הערביות לגבי מה שקרוי הסכסוך הישראלי-ערבי, והיא לוחצת על ישראל ללא הפסק כי תקבל אף היא דרישות אלו. לא בעלמא אמר דניס רוס, נציג מחלקת המדינה בסכסוך הנדון, שהערבים יודעים כי רק ארה"ב מסוגלת לעצור את ישראל במלחמותיה, והדבר משמש בסיס מסוים ליחסים של ארה"ב עם ירדן, מצרים וכו'.

להלן חלק משורת אירועים קריטיים בהם מחדליה או פעולותיה של ארה"ב גרמו לישראל נזק בלתי-הפיך:

- ב-1948 לא עשתה ארה"ב דבר כדי למנוע מן הארצות הערביות הסובבות את ישראל מלפלוש אליה;
- ב-1949 מנעה את ניצחון ישראל במלחמת העצמאות ואת הכיבוש המוצדק של רצועת עזה ויו"ש;



- ב-1957 גירשה את ישראל בבושת פנים מסיני ;
- ב-1967 סירבה לקיים את הערביות שנתנה למניעת מלחמה נוספת עם מצרים ;
- ב-1973 דרשה אולטימטיבית מישראל לשחרר את הארמיה המצרית השלישית הלכודה, ובכך מנעה מישראל את פירות הניצחון ;
- ב-1974 דרשה אמריקה מישראל לסגת בסיני, כשהמטרה המוצהרת מפורשות היא לשפר את מעמדה שלה בעיני מצרים ;
- עתה, ב-2003 תומכת אמריקה בהצעה הסעודית הדורשת הקמת מדינה פלשתינית, שבמציאות העכשווית תהיה בהכרח מדינת טרור.

אמריקה ניסתה תמיד לשלם לערבים במטבע ישראלי, ולא סברה שקביעתו של הנשיא רייגן (שאמר כי אלמלא ישראל, היו הסובייטים יושבים על הנפט הסעודי) מחייבת יחס שונה מזה שישראל מקבלת. מתברר שאפילו הפלת מגדלי התאומים בניו-יורק, על אלפי קורבנותיה, לא הביאה את מחלקת המדינה להתחיל לראות את המזרח התיכון באור שונה מבעבר, או להפחית מחשיבות אינטרס הנפט כגורם היחיד בקביעת מדיניותה באזור.

כל עוד שולטים בארה"ב שיקולי נפט וחוסר הבנה של המנטליות הערבית-מוסלמית – לא יחול שינוי מהותי במדיניותה, ולארגון אל-קאעדה צפויים עוד ניצחונות לא מעטים, עד שתבין ארה"ב מה קורה ולמה, ובאילו אמצעים עליה לנקוט לשינוי המצב: ראשית, אסור שיהיה קיים חוק אחד, סלחני, למדינות תומכות טרור בעולם הערבי – וחוק אחר, מחמיר, למדינות שפויות. אסור לעשות עסקות נסתרות עם טרוריסטים ותומכיהם למען רווחי נפט; ושנית, אל לה להתייחס אל הערבים כמסכנים ומנוצלים, משום שאינם כאלה.

#### 4. מנהיגי ישראל משתפים פעולה בניגוד לאינטרס העצמי

##### 21 מדינות בעלות נפט – מול שארית הפלטה

כפי שראינו בחלק הראשון, מדיניותה של אמריקה, טרם הקמת מדינת ישראל, גרסה התנגדות להקמת מדינה יהודית. זאת בהתאם לכלל שקבע לורד פלמרסטון, ראש ממשלת בריטניה בימי המלכה ויקטוריה, ש"יחסים בין מדינות מבוססים על אינטרסים, לא על מחויבות מוסרית". מומחי מדיניות החוץ של ארה"ב עמדו אז על כך שהתוצאה של הקמת מדינה ליהודים אינה שווה את הפגיעה באינטרסים של נפט ואת עוינותם של 21 מדינות ערביות.

לעומת נכסים אלה של העולם הערבי, הציגה ישראל טיעון מוסרי – סבלו של העם היהודי באירופה, בעיקר בימי השואה בעת מלחמת העולם השנייה. המדיניות האמריקנית שקלה את אלה מול זה, ויחסה לישראל גובש בהתאם למשוואה: זלזול, גירוש בלתי-מוצדק מסיני במלחמת העצמאות וב-1957, אמברגו נשק ממושך עד מלחמת ששת הימים. אולם, עוד בימי הנשיא טרומן, כאשר עמדה שאלת ההכרה במדינת ישראל, התברר שאין לטרומן סיכוי להיבחר לקדנצה שנייה אם לא יכיר במדינת היהודים. בכך הפכה בעייתה של מדינת ישראל מבעיה של מדינות חוץ לבעיה הנוגעת גם למדיניות הפנים. מציאות זו ריככה מצד אחד את מדיניותה העוינת של ארה"ב, והיתה מאוחר יותר אחד הגורמים לסיוע הכספי האמריקני לישראל.

#### התקפלות בטרם עת

המאזן, כאמור לעיל, יכול היה להשתנות לאחר מלחמת ששת הימים. ישראל היתה על סף מעמד של מעצמה אזורית השלטת על שטחים נרחבים, וצבאותיה מוצבים בקרבת בירותיהן של סוריה ומצרים. יתרה אף מזאת, הניצחון במלחמת ששת הימים היווה נקודת מפנה במלחמה הקרה ופגע קשות ביוקרת הנשק הסובייטי.

אולם אז הוכיחה ישראל קוצר ראות מדינית והעמידה עצמה מראש בעמדת נחיתות מסוכנת: התברר לארה"ב ולעולם כי משה דיין מוכן – "תמורת שלום" – לסגת מכל השטחים, ולוי אשכול, בתשובה לשאלה מה יעשה ברווחים מתעלת סואץ, ענה ש"ישראל תשלם ברצון לממשלת מצרים דמי מעבר לאוניותיה". העולם נוכח כי ישראל אינה מוכנה עדיין לתפקיד מעצמה אזורית.

אין פלא, אפוא, כי חרף העובדה שישראל העלתה את מעמדה ויוקרתה של ארה"ב באזור, יצאה מחלקת המדינה האמריקנית *מנוכנת דוגרס*: הצעה מחוצפת, על-פיה תיסוג ישראל מכל השטחים תמורת – לא ייאמן – הכרזת אי-לוחמה ערבית. במלחמת יום הכיפורים, הניצחון הגדול והקשה ביותר של ישראל על אויביה, גזל הנרי קיסינג'ר, מזכיר המדינה של הנשיא ניקסון, את פירות הניצחון מישראל, כדברי משה דיין, כדי "לשפר את מעמדה של ארה"ב במצרים". רצונם המתמיד של מנהיגי ארה"ב לזכות בנקודות אצל הערבים על חשבונה של ישראל, נותר בעינו, בעידודה של ישראל.

### לחצי ארה"ב על ישראל נוגדים את האינטרס האמריקני

משנת 1948 תומכת מחלקת המדינה של הממשל האמריקני בעמדות הערבים ולא בעמדות ישראל, בעיקר במה שנוגע לגבולות העתידיים של מדינת ישראל. הם דורשים כי ישראל תחזור לגבולות הקו הירוק, המכונים גם "גבולות אושוויץ". ישראל סבורה שעצם הסיכוי שלה להתקיים מחייב גבולות רחבים יותר. היות ונשיא אמריקני עסוק בדברים רבים, כפי שמתחייב ממעמדה של מעצמת-על, השקפתה של מחלקת המדינה היא בדרך כלל גם עמדת הנשיא. העובדה שאמריקה מכרה לישראל נשק רב ואחר כך גם העניקה אותו ללא תשלום, אין בה כדי לשנות את העובדה. ארצות ערביות רבות קיבלו ומקבלות אף הן מענקים בכסף ובנשק רב, ואין כאן ייחוד לישראל.

מדיניותה של מחלקת המדינה לא היתה תמיד מקובלת על הקונגרס ועל בעלי-השפעה רבים אחרים בקביעת המדיניות האמריקנית. אך בנקודה המרכזית והיסודית של העימות הישראל-ערבי, לא היתה כל סטייה מן העמדה הראשונה: גבולות מדינת ישראל יהיו לכל היותר גבולות הקו הירוק. בכך יינטל מישראל מכפיל העוצמה האסטרטגי המכריע, הדרוש לה כדי להבטיח את מעמדה כמעצמה אזורית, וההכרחי להבטחת עצם הישרדותה.

כדי לממש מדיניות זו, עשתה ארה"ב את כל מה שעושים ליריב בפוליטיקה הבינלאומית, ואולי אף יותר, וזאת למדינה מקורבת, שהיתה לה תקופה ממושכת "בעל-ברית בכיר מחוץ לנאט"ו". ארה"ב פעלה נגד ישראל במישור הדיפלומטי ובאוו"ם, רימתה את ישראל לא פעם, לא קיימה הבטחות, הולכה אותה שולל, והפעילה עליה לחצים כבדים ביותר מסוגים שונים.

הרציונל למדיניות זו הוא אינטרסים של נפט וההנחה שהערבים מתנגדים לאמריקה בגלל תמיכתה, כביכול, בישראל. אלא שהבטחת זרימת הנפט איבדה את חריפותה אחרי קריסת בריה"מ, ובאשר לעוינות הערבית – הרי הפגיעה הקשה של אל-קאעידה דווקא באמריקה ולא בישראל, מוכיחה שאל-קאעידה רואה באמריקה את "השטן הגדול" לא בגלל תמיכתה בישראל, אלא בשל אורח חייה ותרבותה, המעמידים במרכז את האדם הרציונאלי ולא את הנאמנות העיוורת לאללה.

### מה רוצה האיסלאם המיליטנטי

ישנן 21 מדינות ערביות-מוסלמיות, ובאוו"ם חברות סך-הכל 53 מדינות מוסלמיות. מחלקת המדינה חייבת לשמור על האינטרסים של אמריקה ולא של ישראל, ולאור מאזן כוחות זה, מי יכול לדרוש ממנה לתמוך בישראל! אלה הן עובדות שלא ניתן להתעלם מהן, אך כדאי לזכור את דבריו של הנשיא ג'ימי קארטר, שאמר כי אף מנהיג ערבי לא העלה כלל, בשיחה אישית, את הדרישה להקמת מדינה פלשתינית. דרישה זו מועלית רק בפומבי. יש יסוד להניח כי לרבות מ-53 המדינות המוסלמיות אין כל התנגדות שישראל תשלוט בארץ-ישראל כולה, ולא עוד אלא שגם אי אלה מדינות ערביות אינן מתלהבות מהקמתה של מדינה פלשתינית, שתעורר ללא ספק סכנות רבות לשלום במזרח התיכון. התומכות האמיתיות בהקמת מדינה פלשתינית הן מדינות איסלאמיות-מיליטנטיות, כמו איראן וסוריה, ובראשן סעודיה (ובעבר עיראק של סדאם חוסיין) – מדינות שלאמריקה צפוי עימות קשה איתן במאבק על עצם הבטחת קיומו של המערב. לחצים על ישראל והקמת מדינה פלשתינית רק יחמירו את מצבה של אמריקה. המציאות סותרת את הדעה שהאיסלאם המיליטנטי מתנגד לארה"ב משום שהיא תומכת בישראל. להפך: הוא מתנגד לישראל משום שהיא חלק מן המערב. מטרת הגייהאד היא להפוך ברבות הימים את כל מה שהיום הוא דאר-אל-חרב, היינו, ארצות לא מוסלמיות ולפיכך אויבות בכוח (שנמצאות באזור החֶרֶב), לחלק מ דאר-אל-אסלאם – ארצות בהן שולט האיסלאם.

אולם קודם לכל חשוב לאיסלאם להחזיר לידיו ארצות שהיו בעבר בשליטה מוסלמית.<sup>73</sup> ובראש רשימת ארצות אלו, בה כלולות גם בוסניה וקוסובו, נמצאת ישראל. אסור לאמריקה, מבחינתה, להגיש לערבים על מגש של כסף ניצחון על ישראל. צעד כזה בוודאי ובוודאי לא יביא לשלום, לא במישור של ארץ-ישראל ולא במישור הגלובלי, אלא רק יגביר את תאבונה של האיסלאם להשתלט על מדינות אחרות במערב ואת ביטחונה העצמי בהשגת המטרה. דבר זה בוודאי מנוגד לאינטרס של אמריקה. סביר להניח שארה"ב, ועמה מרבית המערב, טרם הבינו את המשמעות האמיתית של הטרור המוסלמי. על ממשלת ישראל מוטל התפקיד להסביר להם את המציאות.

### סיכון עצם קיומה של ישראל

מעבר לכל השיקולים הללו, אין זה מוצדק, הן מבחינתה של ארה"ב, קל וחומר מבחינתנו, שווינגטון תנקוט בצעדים המסכנים את עצם קיומה של בעלת-בריתה היחידה באזור. בעבר שמענו מפי מדינאים אמריקנים: "אנחנו מוכנים להגן עליכם, אך לא על הכיבושים שלכם". מי כמוהם יודע שלא רצינו ב"כיבושים" ונדחפנו אליהם על-ידי משטרים ערביים אגרסיביים. לכן משפט זה מנותק מן המציאות. האם

כוונתו שנחזור לאותם "גבולות אושוויץ" ושקיומנו יהיה תלוי לחלוטין בארה"ב? הרי אמריקה לעתים קרובות לא קיימה את הבטחותיה לישראל, ואין שום יסוד לסמוך עליהן בעתיד. וכפי שלמדנו מן ההיסטוריה: מי שמוסר את ההגנה על ארצו למדינה אחרת – סופו להיכחד. לא! הגנתה של ישראל חייבת להיות בידי צה"ל.

## השמים לא נפלו

קשה להבין את שיתוף הפעולה של רבים ממנהיגי ישראל עם מדיניות זו. מה עוד שבמקרים לא מעטים, כאשר ישראל לא הסכימה לקבל את המדיניות האמריקנית – לא אירע דבר. ישראל פעלה כפי שנכון לה, ובניגוד לעמדה האמריקנית: כך הכרזת המדינה על-ידי בן-גוריון למרות לחצים אמריקניים כבדים ביותר להימנע מהכרזה; או הפצצת הכור הגרעיני העיראקי על-ידי מנחם בגין, שדחה על הסף את ההתנגדות האמריקנית להפצצת הכור; וכמובן מדיניות ההתנחלות בישי"ע שארה"ב תמיד התנגדה לה. בכל המקרים הללו, השמים לא נפלו וה"עונש" המקסימאלי היה השעיה או דחייה של משלוח נשק לכמה חודשים. לעתים קרובות נתמכה ישראל בעימותים אלה על-ידי הקונגרס והעם האמריקני מול הנשיא וממשלתו. חשוב מאוד להבין נקודה זו. עם כל העוצמה של ארה"ב ועם אפשרויות הלחץ המרובות – עמידה איתנה של ישראל על האינטרס שלה תמיד הביאה בסופו של דבר להסכמת הממשל.

## מדוע משתפים מנהיגי ישראל פעולה נגד האינטרס של ארצם?

השאלה החשובה ביותר, לא רק מבחינת הבנת העבר אלא לא פחות מזה מבחינת ראיית העתיד, היא השאלה מדוע שיתפו מנהיגי ישראל פעולה עם המדיניות האמריקנית, שחרף היתרונות והניצחונות בהם זיכתה אותה ישראל, המשיכה לנסות בכל הזדמנות לזכות בהישגים אצל הערבים על-ידי תשלום במטבע ישראלי?

סביר להניח שהסיבה העיקרית להתנהגות הישראלית היתה האמונה, שהתבררה כמוטעית, שהערבים רוצים, כמונו, בשלום, ושוויונים ישראליים יקדמו אותו. רק כך אפשר להבין את נכונותה של ממשלת אשכול לסגת מכל השטחים שנכבשו ב-1967 תמורת "שלום".

ומדוע הסכים מנחם בגין, בהיותו ראש ממשלה, לוותר על כל סיני תמורת פיסת נייר חסרת ערך? איך לא הבין בגין שמעשהו זה, העומד בניגוד לנוהג הבינלאומי לקחת מתוקפן את הבסיס הקרקעי לתוקפנותו, יציג את ישראל כמי שאינה קורבן של תוקפנות, שאם לא-כן מדוע היא נסוגה ממה שבדין יכלה להחזיק בו? כיצד יכול היה בגין לחשוב שוויתור על שטחים שנכבשו תוך כדי מלחמת הגנה מול צבאות שאיימו להשמיד את ישראל, יכול לשמש למה שכונה "שלום תמורת שטחים"? הכיצד לא הבין שלישראל אין שטחים ולערבים אין שלום? מעשהו הוא תוצאה של אמונה מופרזת בחושים, מלבד בכך שהערבים רוצים שלום. **ישראל אלדד** תיאר באחד מספריו פגישה עם בגין ברחוב בתל אביב בעת מלחמת העולם השנייה. בגין היה במדי הצבא הפולני ששהה אז בארץ. על שאלתו של אלדד, "מדוע אינך עורק, כמו כולם", ענה בגין: "אינני יכול! נשבעתי אמונים לצבא פולין".

יצחק שמיר ויתר בזמן המלחמה הראשונה של ארה"ב בעיראק על ההגנה העצמית, וספג 39 טילים במלחמה שלא נגעה כלל לארצו. כיצד לא הבין שבכך פגע פגיעה קשה ביותר בהערכה לישראל וערער את כושר ההרתעה שלה? כיצד זה הסכים ללכת לוועידת מדריד – צעד שעמד בניגוד מוחלט למדיניות ישראלית רבת-שנים להימנע מלהיגרר לוועידות בינלאומיות המשמשות למעשה להוקעתה של ישראל והעמדתה לדין בפני פורומים עוינים?

מכלול של גורמים הוא שהשפיע על ויתוריהם של ראשי הממשלה:

- ראשית, מסורת: בל נשכח את דבריו של אלוף **בני פלד**, מפקד חיל-האוויר לשעבר, שטען כי ממשלות ישראל מתנהגות תכופות יותר כ"וועד קהילה" מאשר כממשלה. כנראה שמסורות של שתדלנות משך מאות שנים, אינן הופכות בתוך לילה למדיניות, גם אם השתנו התנאים.
- דעת-הקהל: מיום קום המדינה, ועוד לפני-כן, הוצגה ארה"ב על-ידי מנהיגי ישראל כידידה ודורשת טובתה – כאילו שקיים דבר כזה במדיניות בינלאומית. עימות בין ראש ממשלה ישראלי לנשיא אמריקני, אינו זוכה, לרוב, לתמיכת הציבור, בייחוד כשאנשי עיתונות ורדיו, ובדרך כלל גם האופוזיציה, מלבים את חרדות הציבור. רבים עדיין מאמינים שהסיוע האמריקני הכרחי לקיומו, אף-על-פי שהיום אינו מהווה אלא 2% מן התמ"ג בישראל.
- הבטחות: פיתוי אמריקני על-ידי הבטחות שאינן מקוימות, כדוגמת הבטחתיו של הנשיא בוש האב ליצחק שמיר, שלא קוימו בוועידת מדריד.

- והגורם המרכזי, ישראל בכנות רוצה ומעדיפה שלום על פני כל אפשרות אחרת: כאמור, אמנות המנהיגים הישראליים, עד לאחרונה, היתה שמנהיגי הערבים בסופו של דבר רוצים שלום כמונו. רק הטרור הבינלאומי האכזרי של ערבים-מוסלמים מחד גיסא, ואי-נכונותם של הערבים לקבל את הצעתו של אהוד ברק בקמפ דייוויד II מאידך גיסא, פקחו את עיניהם של רבים, שהחלו מבינים כי הערבים אינם נכונים היום לשום דבר שהוא פחות מאשר חיסול הישות הציונית.

### החמצת הזדמנות חיונית ובלתי-חוזרת

עידן חדש נפתח בתולדות האנושות עם קריסת מגדלי התאומים, אחד מסמלי העוצמה הבולטים של אמריקה, נוכח עיניהם המשתאות של תושבי העולם. לראשונה, החל העולם מבין כי האיסלאם המיליטנטי, השולט או משפיע על רבות מהמדינות הערביות, פועל שלא על-פי הכללים הנהוגים בעולם היהודי-נוצרי. העולם המערבי החל נותן דעתו לספרו של סמואל הנטינגטון *התנגשות הציוויליזציות*,<sup>74</sup> והחל לומד את מהות האיסלאם. באחת הובנה המשמעות של *דאר-אל-חרב מול דאר-אל-אסלאם*, והוכח כי המערב עומד בפני מלחמה קשה שתתנהל בכל האמצעים, מוכרים ובלתי-מוכרים, ושאינן מנוס אלא לנצח בה. לראשונה חש העם האמריקני על בשרו את המשמעות של טרור, ולראשונה היה מוכן לראות את ישראל מנחיתה מכה ניצחת על הטרור האש"פי. כך הבין את הדברים גם הציבור בארץ, ובחר ברוב גדול באריאל שרון, שהבטיח, עם קבלות בידו, כי הוא יודע כיצד מחסלים טרור וגם יעשה זאת. היתה זו הזדמנות בלתי-חוזרת להציג בפני העולם המערבי, אכול הספקות, כיצד מחסלים טרור ביעילות. במצב החדש שנוצר נזהר הנשיא האמריקני מלאיים על ישראל, ואף להפך – התקבלו איתותים התומכים בחיסולה של הרש"פ.

כגודל הציפיות כן גודל האכזבה. אריאל שרון, מגדולי הגנרלים בדורו, "מלך ישראל" בימי מלחמת יום הכיפורים, במקום לצאת למלחמת חורמה – נסע הלך וחזר לושינגטון, הכריז על הצורך בהקמתה של מדינה פלשתינית בתוככי ארץ-ישראל, והיה כנראה שותף בגיבוש היסודות הראשוניים של "מפת הדרכים". וזאת בשעה שהוא רואה לנגד עיניו מאות רבות של ישראלים נהרגים באכזריות חסרת תקדים בידי הטרור הערבי המשתולל. קשה להבין את התנהלותו של שרון. אם ניתן לשפוט לקולה את התנהלותם של קודמיו, מתוך הנחה שלא הבינו את האיסלאם ואת מטרותיו, הרי אי אפשר בשום אופן לומר זאת על שרון. הוא פועל בעידן שלאחר ה-11 בספטמבר, הוא יודע שהמדינה הערבית העומדת לקום בארץ-ישראל תהיה מדינת טרור ועלולה לחסל את הישות הציונית. שרון, שהשכלתו ההיסטורית מצומצמת ואסטרטגיה איננה הצד החזק שלו, מאמין כנראה שבהיותו אמן הטקטיקה ישיג לבסוף את נטרולו או חיסולו של אש"פ. ואולי שרון דואג לתדמיתו, חושש מבתי-משפט בישראל ובהאג ומעדיף שלא לנקוט צעדים שאויבי ישראל עשויים להוקיעם כפשע מלחמה.

### מפת הדרכים

מה שקורה עם "מפת הדרכים" הוא טיפוס לדרכה של ארה"ב לפגוע בישראל. תחילה הבטחות:

- א) לפני הכל הפסקה מוחלטת של הטרור;
- ב) סילוקו של ערפאת מעמדת השפעה;
- ג) מינוי ראש ממשלה שאין לו קשר עם טרור;
- ד) פירוק מוחלט של תשתית הטרור.

כל זאת עוד לפני שישראל תצטרך לעשות משהו. אך מה קורה בפועל? ערפאת לא סולק; אבו-מאזן מציג עצמו כשליחו של ערפאת וכך גם מי שבא אחריו; הודעה חד-משמעית של דחלאן ושל אבו-מאזן, שאין הם מתכוונים לפרק את תשתית הטרור. והטרור נמשך. ובינתיים ישראל נדרשת – ואף ממלאה – דרישות לשחרור אסירים ועצירים, שלפחות בחלקם הם אנשי טרור מובהקים, ולמתן הקלות לאוכלוסייה הערבית בישי"ע. במילים אחרות, מה שקרה זה ויתור מרחיק לכת לערבים לגבי הדרישות החשובות מהם, בשעה שהדרישות מישראל מחמירות מעל ומעבר לנוסח המקורי.

נראה אפוא שלבסוף לא תהיה לישראל ברירה אלא לצאת למלחמת חורמה נגד ארגוני הטרור ולחסלם. כל דחייה רק תגדיל את מספר הקורבנות. אף ששטחה של ישראל קטן, הרי היא בפועל מעצמה צבאית אזורית. הרשימה החלקית של האמל"ח הישראלי ששימש את הצבא האמריקני במלחמת עיראק השנייה,<sup>75</sup> היא מרשימה ביותר ומוכיחה את עוצמתה הצבאית של ישראל, אף-על-פי שהיא אינה אלא חלק ממה שישראל מספקת לאמריקה, ומייצגת חלק קטן בלבד מיכולתה של התעשייה הצבאית והאווירית של ישראל. זוהי ההוכחה לכך שישראל מסוגלת לנצח במשימה העומדת בפניה: חיסול החמאס, החיזבאללה ואש"פ. איש לא יעשה זאת בשבילה.

אנשים בישראל, מבוהלים מדברי הבלע של מדינות אירופה המערבית המנסות להטיל עלינו את חרפת הקולוניאליזם, נוהגים לשאול: "עד מתי תאכל חרב?" והתשובה היא: תמיד. מי שמכיר את תולדות העולם, ואפילו רק את תולדות המאה ה-20 וה-21, יודע שכל עם חי על חרבו, לפעמים בפועל ולפעמים בכוח. עם שמניח את חרבו אינו יכול להתקיים כי אויביו יכוהו קשות. אפילו אמריקה הגדולה נלחמה אחרי מלחמת העולם השנייה בקוריאה, בווייטנאם, בבוסניה, בעיראק, באפגניסטן ושוב בעיראק, מלבד כמה מלחמות קטנות. וכפי שידעו עוד הרומאים העתיקים, "הרוצה בשלום – ייכון למלחמה". ■

## הערות

- 1 Congressional Records, 91:1622, 1945
- 2 .K.R. Bain, *The March to Zion*, Texas A&M University Press, 1977, p. 19
- 3 שם, עמ' 61.
- 4 שם, עמ' 118.
- 5 .S.L. Spiegel, *The Other Arab-Israeli Conflict*, University of Chicago Press, 1985, p. 17
- 6 שם (ראה הערה 2), עמ' 82.
- 7 שם (ראה הערה 5), עמ' 24-25.
- 8 M. Gazit, "America & Israel", *Partisan Review* 3, 49, 1982, p. 363
- 9 שם (ראה הערה 5), עמ' 34.
- 10 שם (ראה הערה 5), עמ' 35.
- 11 שם (ראה הערה 2), עמ' 193; שם (ראה הערה 8), עמ' 365.
- 12 א. אילת, המאבק על המדינה – וושינגטון 1945-1948, עם עובד 1982, עמ' 758.
- 13 שם (ראה הערה 5), עמ' 39-40.
- 14 שם (ראה הערה 5), ציטוט של גזית, עמ' 366.
- 15 הארץ, 14 יולי 1977.
- 16 N.K. Safran, *Israel – The Embattled Ally*, Harvard University Press, Cambridge, 1987, pp. 336-337.
- 17 שם (ראה הערה 5), עמ' 47.
- 18 שם (ראה הערה 5), עמ' 54-55.
- 19 .White House Memorandum, March 18, 1956, p.2
- 20 .Department of State Bulletin, April 26, 1954, pp. 630-632
- 21 שם (ראה הערה 16), עמ' 352.
- 22 שם (ראה הערה 16), עמ' 356.
- 23 Michael Brecher, *Decisions in Israel's Foreign Policy*, Yale University Press, 1975 pp. 286-300.
- 24 שם (ראה הערה 2), עמ' 77.
- 25 שם (ראה הערה 16), עמ' 401.
- 26 שם (ראה הערה 5), עמ' 147.
- 27 שם (ראה הערה 16), עמ' 402.
- 28 .Theodor Draper, *Israel and World Politics*, Viking Press, 1968, p. 67
- 29 Orrin Hatch, "The Reagan's Administration Middle East Policy", *Near East Report*, Vol 26, No. 4, January 22, 1982
- 30 משה ז"ק, "להציל את חוסיין", *נתיב*, ספטמבר 1990, עמ' 22.
- 31 שם, עמ' 23, 24.
- 32 שם (ראה הערה 16), עמ' 418.
- 33 A.J. Goldberg, *Jewish Week*, N.Y., 20 September 1985
- 34 .E.V. Rostow, "Rosolved", *The New Republic*, October 21, 1991



- שם (ראה הערה 16), עמ' 434. 35
- שם (ראה הערה 16), עמ' 450. 36
- יצחק רבין, *פנקס שירות*, ספריית מעריב, 1979, עמ' 314. 37
- Richard Nixon, *Memoirs*, The Putnam Publishing Group, 1978. 38
- שם (ראה הערה 5), עמ' 257. 39
- The New York Times*, March 17, 1975. 40
- Moshe Dayan, *The New York Times*, January 26, 1975. 41
- שם (ראה הערה 16), עמ' 508. 42
- שם (ראה הערה 5), עמ' 179. 43
- שם (ראה הערה 16), עמ' 567. 44
- Jimmy Carter, *Public Papers of the President*, 1977, p. 842. 45
- שם, עמ' 1006. 46
- שם (ראה הערה 5), עמ' 364. 47
- H. Teicher and G.R. Teicher, *From Twin Pillars to Desert Storm*, Morrow & Co., New York, 1993, p. 206. 48
- סקירה חודשית, פרסום 10, אוקטובר 1982, הוצ' משרד הביטחון. 49
- ה.ס. רואן (Rowen), עוזר שר ההגנה בתת ועדה לענייני אירופה והמזרח התיכון בבית הנבחרים, 26 יוני 1991. 50
- ר. ברתולומיי (R. Bertholomei), תת-ועדה לענייני חוץ, בבית הנבחרים, 10 אוקטובר 1990. 51
- Elliot Cohen, "The Air War in the Persian Gulf", *Armed Forces Journal*, June 1993. 52
- גיא בכור, *הארץ*, 8 יוני 1993. 53
- The New York Times*, September 16, 1993. 54
- N. Podhoretz, "A Statement on the Peace Process", *Commentary*, April 1993. 55
- זאב שיף, "שיתוף פעולה בע"מ", *הארץ*, 19 מאי 1993. 56
- ירח טל, *הארץ*, 18 יוני 1993. 57
- Andrew Young, *The New York Times*, July 15, 1979. 58
- Jimmy Carter, *Public Papers of the President*, Vol. II, 1979. 59
- "חידוש הדיאלוג בין אמריקה לאש"פ", *הארץ*, 14 דצמבר 1988. 60
- The New York Times*, December 15, 1998. 61
- David E. Long, *The U.S. and Saudi Arabia*, West View Press, Boulder 1985, p. 20. 62
- שם (ראה הערה 5), עמ' 101 ו-103. 63
- Barry Rubin, *Cauldron of Turmoil*, Harcourt, Brace & Jovanovich, New York, 1992, p. 253. 64
- שם (ראה הערה 48), עמ' 22. 65
- שם (ראה הערה 64), עמ' 191. 66
- עזרה זהר, *פילגש במזרח התיכון*, דביר, 1994, עמ' 218. 67
- אריה סתיו, "נשק אב"כ במזרח התיכון", *נתיב*, ספטמבר 1992, עמ' 50. 68
- US Department of State, *Special Report No. 108*, April 4, 1983, p. 2; Statement before House Foreign Affairs Committee, February 28, 1985. 69
- שמואל כץ, "סדר יום סתיו 1988, על מיתוס, על שקר ועל פרות קדושות", פרק ב' "על השקר", *נתיב*, גיליון 4, ספטמבר 1988, עמ' 20-22. 70
- אריה סתיו, עבודת מחקר, "מיתוס הסיוע האמריקני. או: דוקטרינת האסקופה הנדרסת", *נתיב*, גיליון 15, יולי 1990, עמ' 3-15. 71
- הארץ*, 10 דצמבר 1985. 72

Bat Ye'or, *Islam and Dhimmitude*, Fairleigh Dickinson University Press, Lancaster, UK, 2002, <sup>73</sup>  
pp. 195-200

סמואל הנטינגטון, *התנגשות הציוויליזציות*, הוצ' שלם, ירושלים, תשס"ג 2003. <sup>74</sup>

אריה אגוזי, *ידיעות אחרונות*, 19 מרץ 2003. <sup>75</sup>

מרכז אריאל למחקרי מדיניות • Ariel Center for Policy Research (ACPR)

NATIV



נתיב

<http://nativ.cc>



[www.acpr.org.il](http://www.acpr.org.il)



[ariel.center@gmail.com](mailto:ariel.center@gmail.com)